

INTRODUCTIE

OMGEVINGSBELEID ZUID-HOLLAND

Het Omgevingsbeleid van Zuid-Holland omvat al het provinciale beleid voor de fysieke leefomgeving. Het bestaat uit twee kaderstellende instrumenten: de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening. Daarnaast zijn in ons Omgevingsbeleid operationele doelstellingen opgenomen, zodat zichtbaar is hoe de provincie zelf invulling geeft aan de realisatie van haar beleid. Deze operationele doelstellingen maken onderdeel uit van verschillende uitvoeringsprogramma's en –plannen, zoals het programma Ruimte en het programma Mobiliteit.

Met het Omgevingsbeleid van Zuid-Holland streeft de provincie naar *een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede leefomgevingskwaliteit*. Hieraan geven wij richting door het maken van **samenhangende beleidskeuzes**, die volgen uit onze provinciale opgaven. Deze beleidskeuzes werken door naar uitvoeringsprogramma's en naar regels in de verordening. Het geheel aan bestaande beleidskeuzes, inclusief de doorwerking naar programma's en verordening, vormt het provinciale beleid voor de fysieke leefomgeving.

De beleidskeuzes zijn opgenomen in de database van ons omgevingsbeleid en [hier](#)¹ digitaal raadpleegbaar. Naast de inhoudelijke beleidsuitwerking zijn in de raadpleegomgeving ook relaties tussen de beleidskeuzes zichtbaar gemaakt. De **ruimtelijke hoofdstructuur** maakt met een integraal kaartbeeld inzichtelijk hoe de strategische beleidskeuzes uit de Omgevingsvisie ruimtelijk samenkomen.

Opgavegericht samenwerken

Het Omgevingsbeleid krijgt verder vorm via een **opgavegerichte aanpak**. Dat wil zeggen dat we vanuit maatschappelijke opgaven bepalen welke onderdelen van het omgevingsbeleid worden aangepast. Voorziena aanpassingen in ons omgevingsbeleid zijn terug te vinden in de Lange Termijn Agenda Omgevingsbeleid van Provinciale Staten.

We onderschrijven de filosofie van de Omgevingswet die in 2021 in werking treedt: minder en overzichtelijker regels, lokaal maatwerk, meer ruimte voor maatschappelijke initiatieven en meer vertrouwen. De wet gaat uit van samenwerking en gecoördineerd optreden van de verschillende overheidslagen. De grote maatschappelijke opgaven zijn vrijwel altijd multischalig en vragen inzet van meerdere overheden en maatschappelijke partijen. Wij ondersteunen daarbij van harte het uitgangspunt van de wet dat taken en bevoegdheden in principe op lokaal niveau worden uitgevoerd, tenzij een expliciet provinciaal belang betrokkenheid van de provincie noodzakelijk maakt. Gelet op de aard en schaal van onze samenhangende beleidskeuzes, rekenen wij deze tot ons provinciaal belang.

Het is bovenal de bedoeling dat overheden ontwikkelingsgericht, integraal en samen met belanghebbenden gaan werken aan de maatschappelijke opgaven die zich voordoen. Dit is precies de manier waarop het provinciale bestuur van Zuid-Holland wil werken: een partner die open staat voor vernieuwing, samenwerkt, zich dienstbaar opstelt en waar nodig haar verantwoordelijkheid neemt.

¹ <https://omgevingsbeleidpzh.mendixcloud.com>

De provinciale Omgevingsvisie

Door het samenvoegen van verschillende beleidsplannen voor de fysieke leefomgeving sorteert de provincie voor op de Omgevingswet. De Omgevingswet verplicht het Rijk, de provincies en gemeenten een omgevingsvisie te maken.

De provinciale Omgevingsvisie bestaat uit de volgende onderdelen:

deze **INTRODUCTIE** op het omgevingsbeleid, waarin opgenomen de kaartbeelden en beschrijving van de **ruimtelijke hoofdstructuur**;

de **ontwikkelrichting** van het omgevingsbeleid: **AMBITIES EN STURING**. De provincie wil met haar Omgevingsvisie een uitnodigend perspectief bieden, zonder een beoogde eindsituatie te schetsen. Daarom omvat de Omgevingsvisie geen eindbeeld voor 2030 of 2050, maar wel ambities die voortkomen uit actuele maatschappelijke opgaven.

een beschrijving van de **OMGEVINGSKWALITEIT** van Zuid-Holland, waaronder de provinciale inzet voor het verbeteren van de **ruimtelijke kwaliteit**.

de samenhangende **BELEIDSKEUZES** voor de fysieke leefomgeving. Dit bestaande beleid is integraal toegankelijk via de **digitale raadpleegomgeving**.

De Omgevingsvisie omvat de volgende **wettelijk verplichte plannen**:

- de **provinciale ruimtelijke structuurvisie**, artikel 2.2 van de Wet ruimtelijke ordening (Wro);
- het **milieubeleidsplan**, artikel 4.9 van de Wet milieubeheer (Wm);
- het **regionale waterplan**, artikel 4.4 van de Waterwet (Ww);
- het **verkeers- en vervoersplan**, artikel 5 van de Planwet verkeer en vervoer;
- de **natuurvisie**, artikel 1.7 van de Wet natuurbescherming (Wnb).

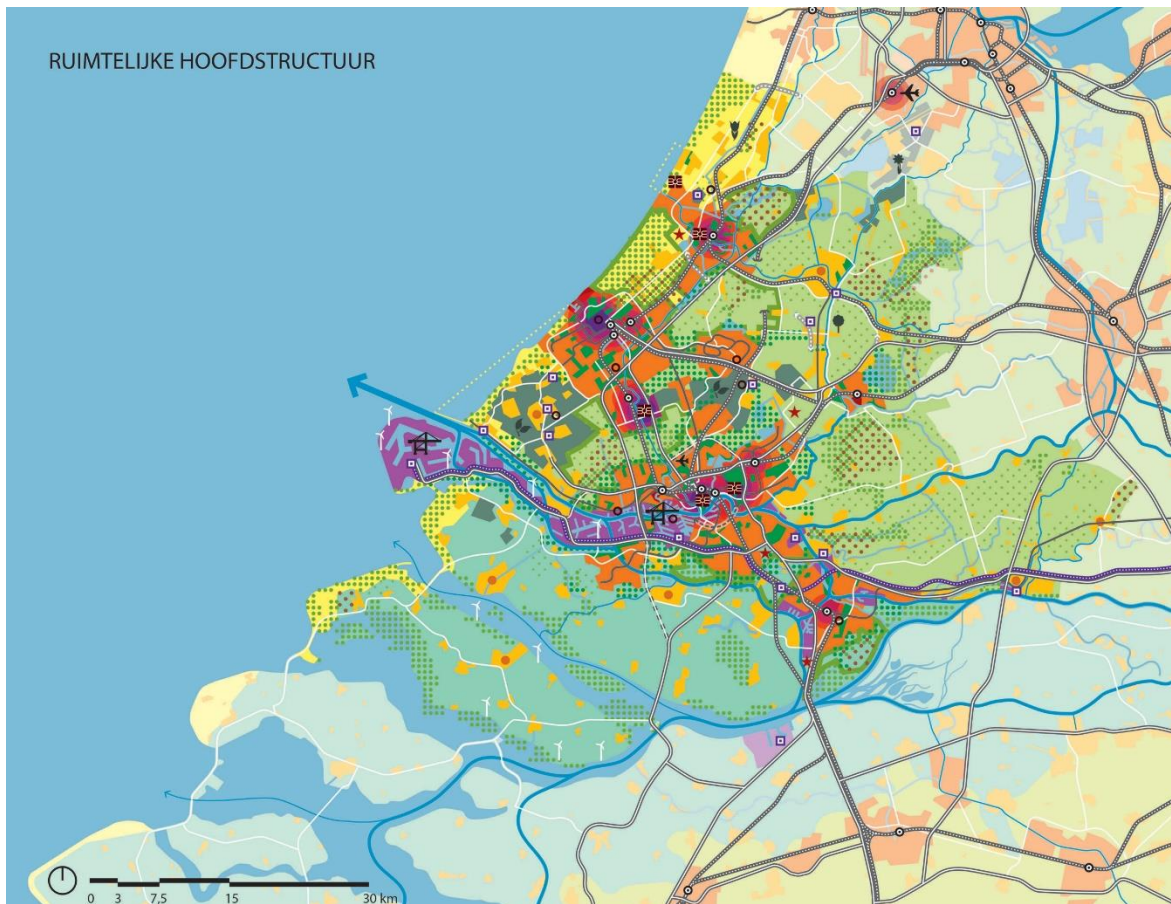
RUIMTELIJKE HOOFDSTRUCTUUR

Integraal kaartbeeld

De ruimtelijke hoofdstructuur toont de essentie en de samenhang van verschillende ruimtelijke beleidskeuzes uit de Omgevingsvisie. Het integrale kaartbeeld van de ruimtelijke hoofdstructuur is opgebouwd uit de volgende kaartbeelden:

- het **dagelijks stedelijk systeem**, dat bestaat uit de stedelijke agglomeratie en de daarmee via hof verbonden regiokernen
- de **hoogstedelijke zone** tussen leiden en dordrecht
- het **logistiek-industriële systeem** van mainport, greenports langs vaarwegen en zware infrastructuur
- de samenhang van **grote landschappelijke eenheden** met de stedelijke agglomeratie
- de **groene ruimte** en de groenblauwe structuur
- het **bodem- en watersysteem**
- **energie**

Aanvullend hierop toont de **ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond** indicatief de ruimtelijke situatie van de ondergrond.

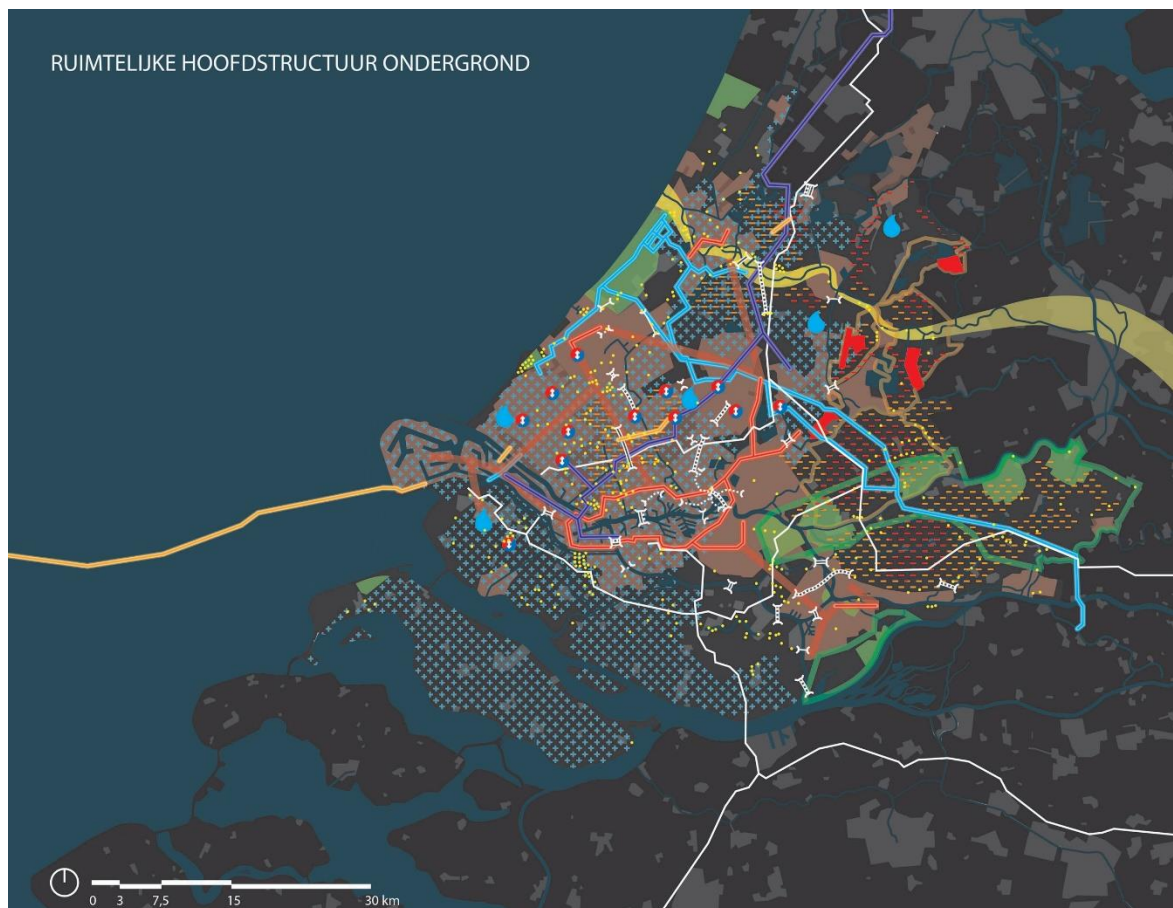
Legenda

	Stedelijke agglomeratie		(Boven)regionaal HOV-net
	Stedelijk centrumgebied		Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net
	Stedelijke dynamiek		(Inter)nationaal wegennet
	Kern		Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
	Regiokern		(Boven)regionaal wegennet
	Havenindustriële complex		Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet
	Glastuinbouwgebied		(tracé indicatief)
	HOV knooppunt		(Inter)nationaal vaarwegennet
	Logistiek overslagpunt		(Boven)regionaal vaarwegennet
	Science Park		Betuwelijn
	Kenniscentrum		Kustlandschappen
	Mainport Rotterdam		Veenlandschappen
	Greenport Westland Oostland		Rivierdeltalandschappen
	Greenport Boskoop		Water (zoet/zout)
	Greenport Bollenstreek		Studiezone kustontwikkeling
	Greenport Aalsmeer		Natuurgebied
	Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang		Recreatiegebied
	Luchthaven		Belangrijk weidevogelgebied
	Grootschalige locaties windenergie		Kroonjuweel cultureel erfgoed
	(Inter)nationaal HOV-net		Groene buffer
			Stedelijk groen

Ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond

De drukte in de ondergrond neemt toe als gevolg van nieuwe mogelijkheden om de ondergrondse ruimte te benutten en de toenemende druk op de bovengrondse ruimte. Dat vraagt om een actieve ordening van ondergrondse functies, afgestemd met bovengrondse ontwikkelingen, in een **driedimensionale planvorming** (3D-ordening).

De ruimtelijke hoofdstructuur van de ondergrond toont indicatief en informatief de huidige ruimtelijke situatie van de ondergrond en strategische doelstellingen voor de ondergrond. De kaart verbeeldt de grotere ondergrondse infrastructuur van bovenlokaal belang én de gebieden met een specifieke betekenis vanuit een ondergronds belang. Onder de grote ondergrondse infrastructuur van bovenlokaal belang zijn meegenomen de (buis)leidingen, warmtenetwerken, tunnels in het openbaar vervoer en wegennetwerk. Gebieden met een specifiek ondergronds belang hebben betrekking op de bescherming/reservering voor de drinkwatervoorziening, de ambitie voor bodemenergie, de stimulering van ondergrondse waterberging, aardkundige waarden en hoge archeologische waarden.

Legenda

 Water	 Stimuleren ondergrondse waterberging
 Bebouwd gebied	 Beschermingsgebieden voor grondwater
 Onbebouwd gebied	 Strategische drinkwaterreserves
 Buisleidingstraat / buisleidingstrook	 Rivierwatertransportleiding
 CO2 leiding	 Knikpuntgebied bodemdaling
 Hoogspanning ondergronds	 Prioritaire aanpak bodemdaling
 Warmtenetwerk (bestaand en in aanleg)	 Sterk bodemdalingsgevoelig veengebied
 Potentieel bovenregionaal warmtenetwerk	 Bodemdalingsgevoelig veengebied
 Aardwarmteproject	 Zout grondwater
 Ambitiegebied bodemenergie	 Gebied met hoge archeologische waarde
 Tunnel / aquaduct / half verdiepte (inter)nationale weg	 Limes
 Tunnel / aquaduct / half verdiepte (boven)regionale weg	
 Tunnel / aquaduct / half verdiepte spoorweg	
 Tunnel / aquaduct / half verdiepte HOV-lijn	

Dagelijks stedelijk systeem

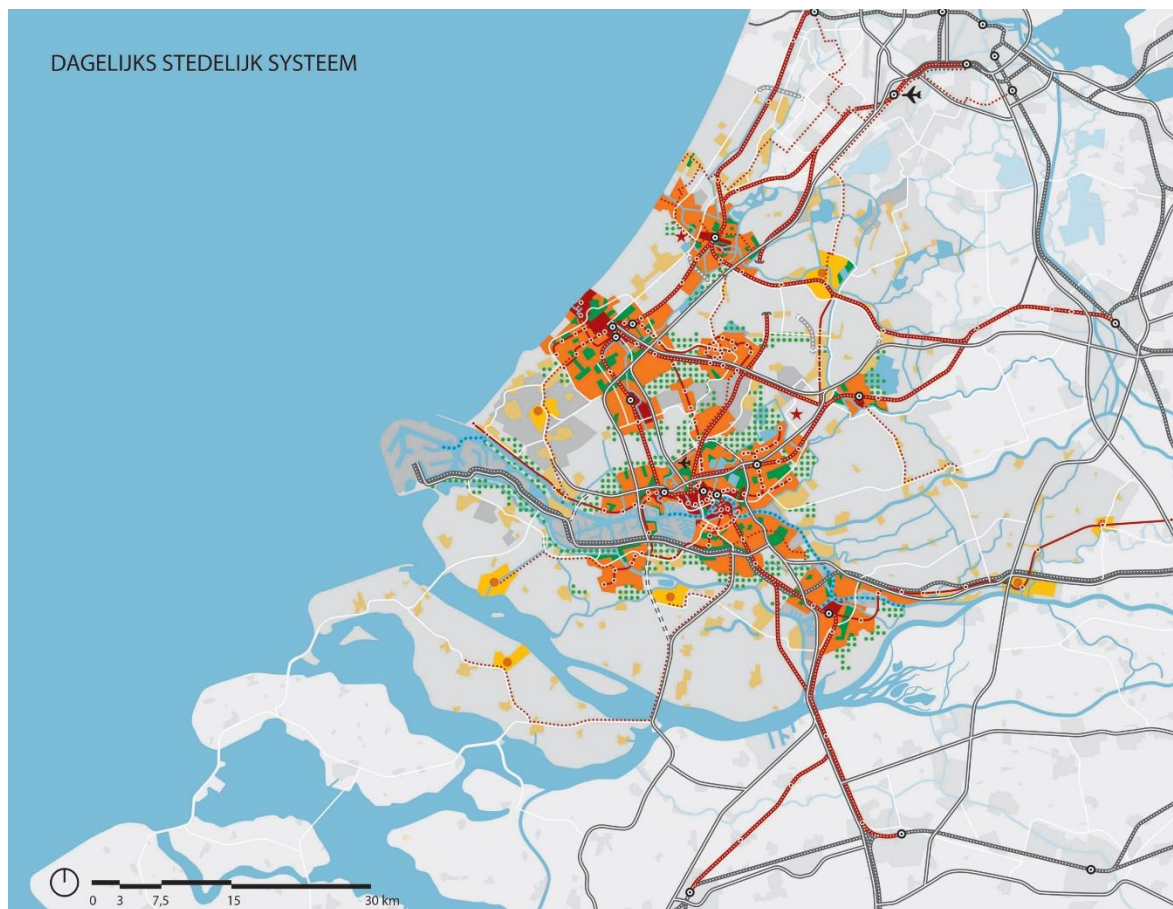
De provincie koppelt de ruimtelijke ontwikkeling aan het op orde brengen en opwaarderen van het mobiliteitsnetwerk. De nog beschikbare capaciteit op dat netwerk helpt om keuzes te maken over verdichting en concentratie in de bebouwde ruimte. Zo wordt zowel het mobiliteitsnetwerk als de bebouwde ruimte beter benut.

Het ruimtelijk beleid en het mobiliteitsbeleid dragen beide bij aan de concurrentiekracht van Zuid-Holland. Het behalen en benutten van schaal- en clustervoordelen is daarbij een belangrijke voorwaarde voor een gevarieerde en innovatieve economie.

Schaal- en clustervoordelen bepalen in hoge mate de **agglomeratiekracht**. Ze ontstaan bij een concentratie van wonen, werken en (kennis)voorzieningen in centra en vervoersknooppunten, en uitstekende verbindingen met en tussen die centra en knooppunten.

Voor mobiliteit stelt de provincie de behoefte van de mobiliteitsgebruiker centraal. Dit betekent zo veel mogelijk keuzevrijheid tussen vervoersalternatieven en een integrale benadering van het netwerk.

Voor de bebouwde ruimte streeft de provincie naar een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied. De provincie zet ten eerste in op verdichting, concentratie en specialisatie binnen het bestaand stads- en dorpsgebied, en ten tweede op een hiërarchie van knooppunten en centra met een goede onderlinge bereikbaarheid.

Legenda

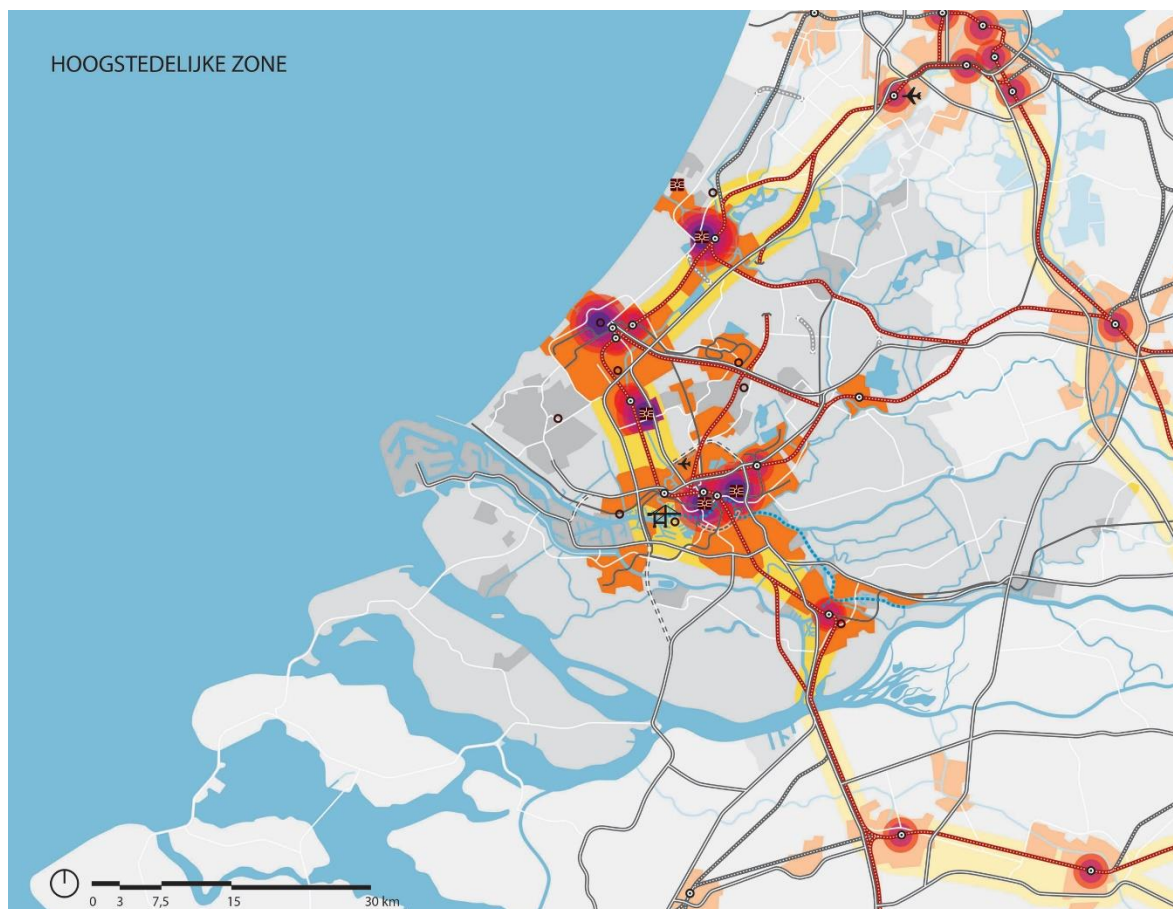
	Stedelijke agglomeratie		Water
	Stedelijk centrumgebied		Recreatiegebied
	Regiokern		Stedelijk groen
	Kern		
	Overige bebouwing		
-
	HOV knooppunt
	HOV halte
	Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang
	Luchthaven
-
	(Inter)nationaal HOV-net
	(Boven)regionaal HOV-net
	Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net
	(Boven)regionaal HOV-net bus
	HOV over water
	(Inter)nationaal wegennet
	Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
	(Boven)regionaal wegennet
	Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet

Hoogstedelijke zone

*Kennis, hoogstedelijke voorzieningen en de diensteneconomie zijn en worden geconcentreerd in het deel van de stedelijke agglomeratie dat ligt rond de **lijn Leiden-Dordrecht**.* Deze 'hoogstedelijke zone' kenmerkt zich door een goede connectiviteit, hoogwaardige stedelijke voorzieningen en een internationaal onderscheidende kennisinfrastructuur van universiteiten, kennis- en onderzoeksinstellingen en science parken. De kwaliteit van de kennisinfrastructuur is sterk bepalend voor de mate waarin de regio in staat is nieuwe kennis te ontwikkelen en toponderzoek, buitenlandse bedrijven en kenniswerkers aan te trekken. De kennisinfrastructuur vormt daarmee een belangrijk onderdeel voor een concurrerend vestigingsklimaat.

De Zuid-Hollandse kennisinfrastructuur bestaat uit een select aantal locaties. Deze locaties onderscheiden zich door een sterke concentratie van kennisintensieve bedrijvigheid rondom een universiteit, kennisinstituut en/of Research & Development bedrijf en een hoge mate van inhoudelijke, organisatorische en fysieke verbondenheid. De locaties vormen daardoor een **samenhangende kennis-as**.

De ruggengraat van deze kennis-as wordt gevormd door enerzijds de **scienceparken** Bio Science Park in Leiden en Oegstgeest, TIC-Delft (TU/Technopolis, Biotech Park), Rotterdam EUR Hoboken en EUR Woudestein en ESTEC/Space Business Park en anderzijds de **kenniscentra**. De kenniscentra vallen uiteen in twee types. Ten eerste zijn er de kenniscentra waar kennisintensieve bedrijvigheid en gerelateerd onderwijs elkaar ontmoeten zoals Leerpark Dordrecht, Horticultuur Naaldwijk/Bleiswijk, Den Haag Internationale Zone, RDM campus Rotterdam, Dutch Innovation Factory Zoetermeer. Daarnaast zijn er de grote researchcentra van ondernemingen zoals Shell Exploration, Unilever Vlaardingen en AKZO Sassenheim.

Legenda

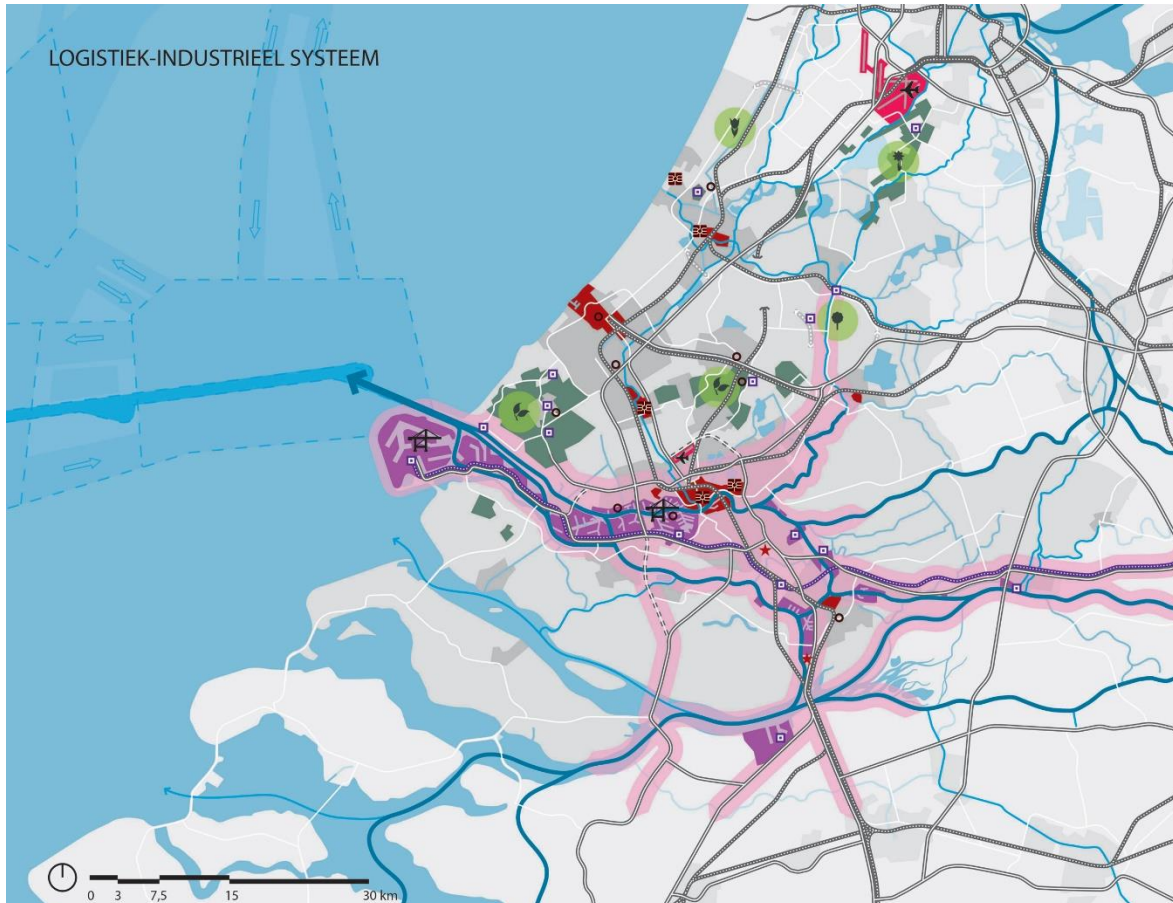
- Hoogstedelijke zone
- Stedelijke agglomeratie
- Overige bebouwing
- Stedelijke dynamiek
- HOV knooppunt
- Science Park
- Kenniscentrum
- Luchthaven
- Mainport Rotterdam

- (Inter)nationaal HOV-net
- (Boven)regionaal HOV-net
- Ontbrekende schakel (boven)regionaal HOV-net
- (Boven)regionaal OV over water
- (Inter)nationaal wegennet
- Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
- (Boven)regionaal wegennet
- Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet

- Water

Logistiek- industrieel systeem

Het logistiek-industriële systeem langs rivieren en zware infrastructuur bundelt de hoofdstromen van goederen en het havenindustriële complex, de greenports, de logistieke dienstverlening en de gerelateerde kenniscentra. De **mainport** en de **greenports** zijn schoolvoorbeelden van volwassen clusters die tot de wereldtop behoren. De provincie wil die topositie behouden en waar mogelijk versterken en streeft naar synergie van mainport Rotterdam en greenports.

Legenda

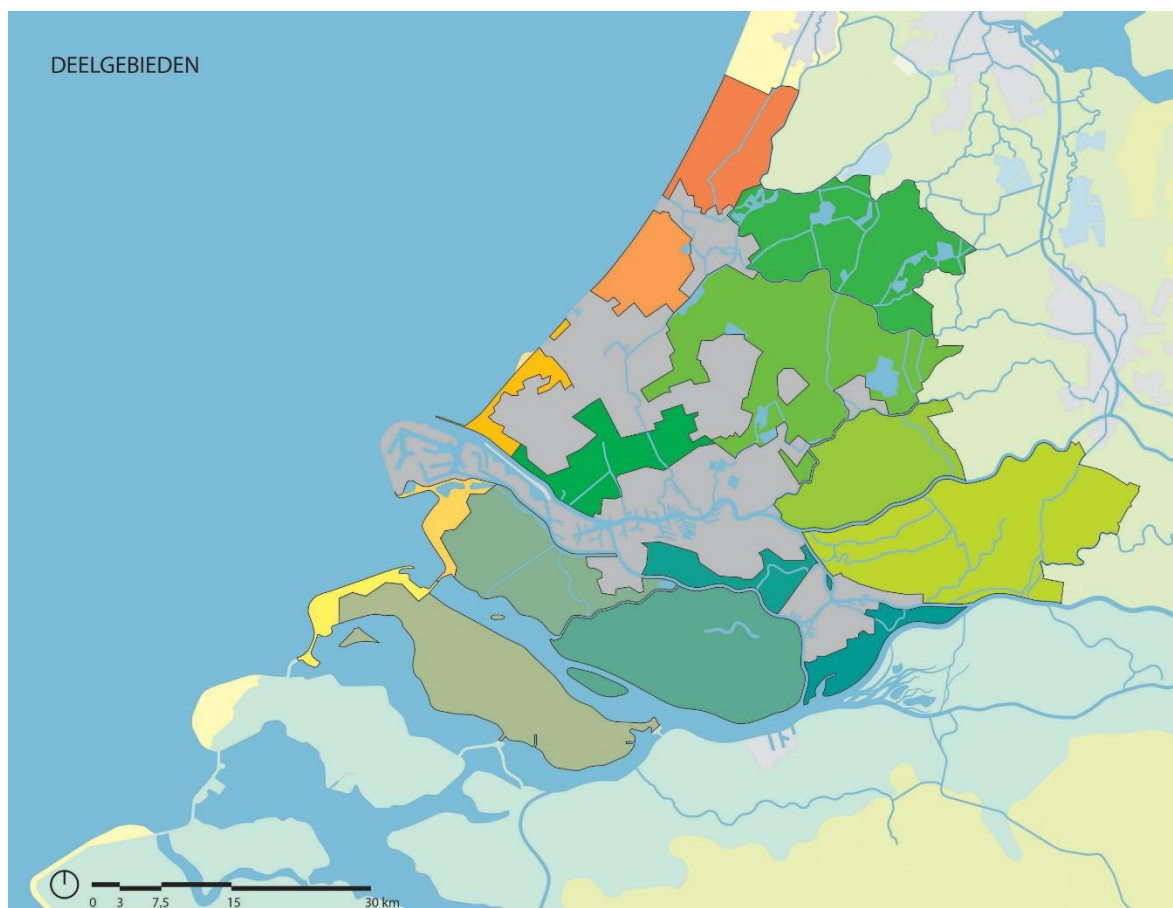
As Mainport Rotterdam (indicatief)	Betuwelijn
Havenindustriële complex	Goederenvervoer op (inter)nationaal HOV-net
Glastuinbouwgebied	(Inter)nationaal wegennet
Luchthaventerrein	Ontbrekende schakel (inter)nationaal wegennet
Stedelijk centrumgebied	(Boven)regionaal wegennet
Overige bebouwing	Ontbrekende schakel (boven)regionaal wegennet
Logistiek overslagpunt	(Inter)nationaal vaarwegennet
Science Park	(Boven)regionaal vaarwegennet
Kenniscentrum	Water
Mainport Rotterdam	Verkeersscheidingstelsel zeevaart
Greenport Westland Oostland	
Greenport Boskoop	
Greenport Bollenstreek	
Greenport Aalsmeer	
Stedelijke ontwikkelingsruimte van bovenreg. belang	
Luchthaven	

Landschappelijke eenheden

De groene ruimte bestaat uit de overwegend onbebouwde ruimte buiten de steden, dorpen, linten en kassen en uit de stedelijke groen- en waterstructuur. Deze groene ruimte, en daarbinnen vooral de natuur en het cultureel erfgoed, heeft een intrinsieke waarde. *De groene ruimte draagt in hoge mate bij aan de biodiversiteit in de provincie en kent kwaliteiten die onderscheidend en uniek zijn vanwege de typisch Zuid-Hollandse combinatie van **deltalandschappen**: het **kustlandschap**, het **veenlandschap** en het **rivierdeltalandschap**.* Deze landschappen zijn ontstaan op het grensvlak van zout en zoet, van land, zee en rivieren. Ze vormen de grondslag voor de identiteit van de bebouwde en de groene ruimte in de provincie en vertellen de geschiedenis van Zuid-Holland.

Belangrijk is het versterken van de economische kracht van de groene ruimte. De provincie wil ruimte bieden voor agrarisch ondernemerschap en andere economische activiteiten die passen bij de gebiedskwaliteiten. Ruimtelijke ontwikkelingen die maatschappelijk en economisch gewenst zijn, moeten bijdragen aan de balans tussen de instandhouding, benutting en versterking van de bestaande gebiedskwaliteiten.

Te midden van de grote steden heeft het **Groene Hart** grote aantrekkingskracht vanwege de ruimtelijke kwaliteiten, de aansluiting op internationale vervoersknooppunten (Schiphol en Rotterdam) en de vele producten en diensten voor de stedelingen.

Legenda

Kustlandschappen

- Duin- en Bollenstreek
- Duin, Horst en Weide
- Delflandse Kust
- Kop van Voorne
- Kop van Goeree

 Water

 Kustlandschappen buiten Zuid-Holland

 Veenlandschappen buiten Zuid-Holland

 Rivierdeltalandschappen buiten Zuid-Holland

 Zandlandschappen buiten Zuid-Holland

Veenlandschappen

- Midden Delfland
- Hollandse Plassengebied
- Wijk en Wouden / Gouwe Wiericke / Bentwoud /

Rottemeren (gebieden tussen Rijn en IJssel)

- Krimpenerwaard
- Alblasserwaard / Vijfheerenlanden

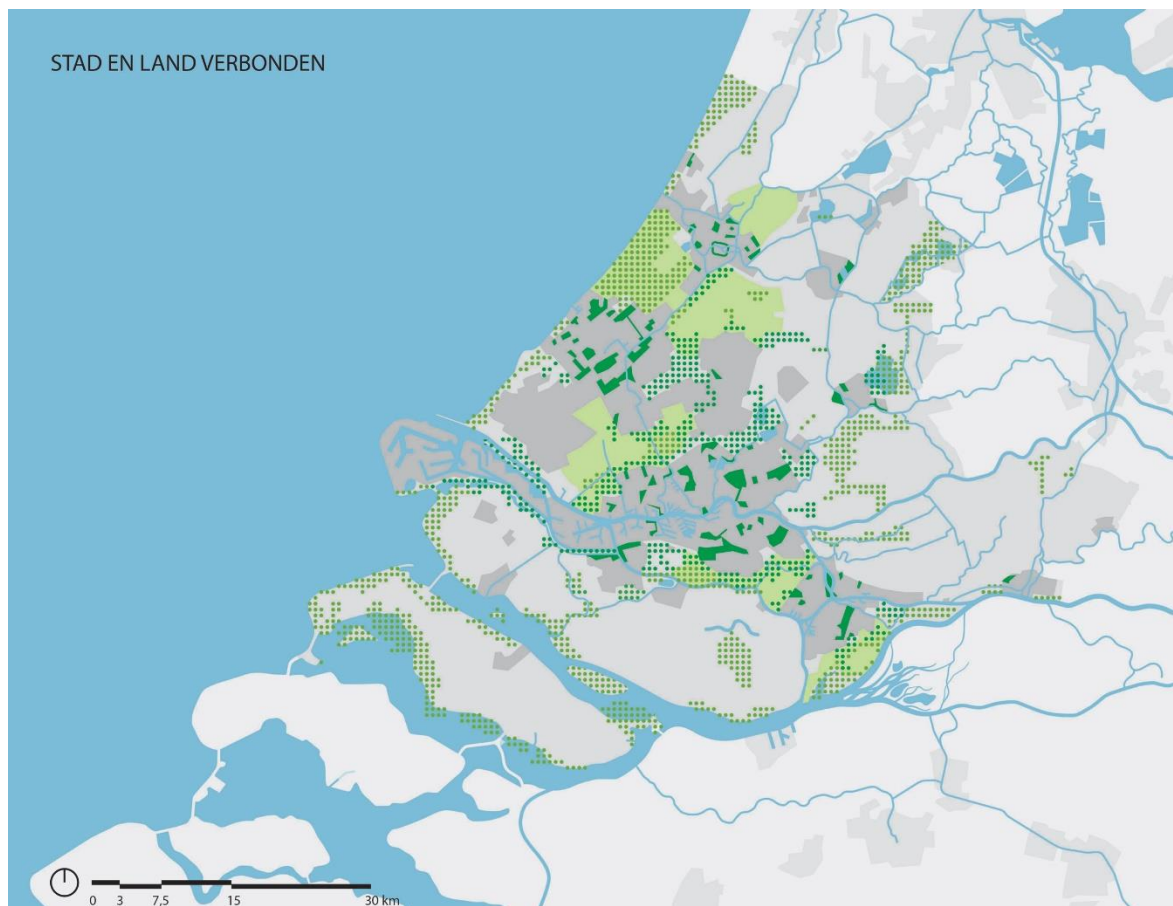
Rivierdeltalandschappen

- Hollandse Biesbosch
- IJsselmonde
- Hoeksche Waard
- Voorne-Putten
- Goeree-Overflakkee

Groene ruimte

De groene ruimte in Zuid-Holland is veelzijdig. De grote agrarische cultuurlandschappen behoren ertoe, net als de wateren in de flanken van de provincie en de natuurgebieden. Ook de kleinere landschappen en groengebieden in de nabijheid van de steden dragen bij aan de veelzijdigheid van de groene ruimte, evenals de groen- en waterstructuren in de stad zelf die als 'haervaten' van de onbebouwde ruimte het stedelijk gebied dooraderen. De economie van het landelijk gebied is bijna net zo divers als die van het stedelijk gebied. Zowel gezien vanuit de economische vitaliteit als vanuit de ruimtelijke kwaliteit is een benadering uitsluitend gericht op functiescheiding in het landelijk gebied niet langer effectief.

*De provincie zet in op een betere, gebiedsgerichte verweving van de verschillende 'klassieke' functies in de groene ruimte (landbouw, natuur, recreatie, water, cultuurhistorie) en een betere relatie tussen stad en land. Een gezamenlijke opgave is om de groene kwaliteiten zowel binnen als buiten de stad te versterken en de samenhang tussen stedelijke parken, recreatiegebieden, natuurgebieden en agrarisch landschap te vergroten. De provincie zet daarom in op de **groenblauwe structuur**. Dat is een samenhangend stelsel van verschillende groene ruimtes en routes die stad en land met elkaar verbinden: de grote parken en groenblauwe dooradering in de stad, recreatieve stad-land verbindingen en poorten, recreatiegebieden om de stad, de groene buffers en belangrijke recreatieve routes in het landelijk gebied.*

Legenda

 Natuurgebied

 Recreatiegebied

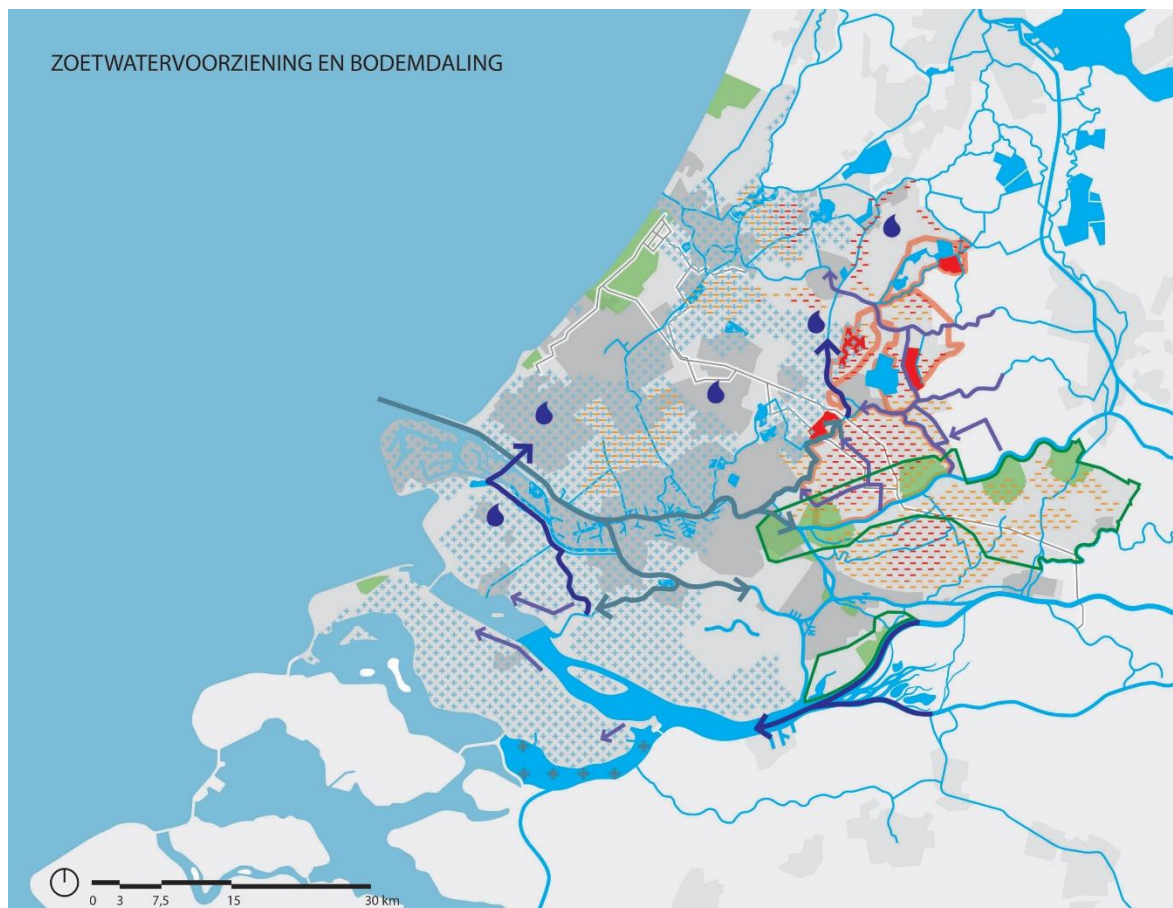
 Groene buffer

 Stedelijk groen

Bodem- en watersysteem

Klimaatverandering, toenemende verzilting, inklinking en het veranderend ruimtegebruik (ook in de ondergrond) vergen aanpassingen van en keuzes in het bodem- en watersysteem, die in veel gevallen invloed hebben op de ruimtelijke ordening. Deze keuzes hebben het achterliggende doel dat Zuid-Holland beschermd blijft en dat het mogelijk blijft om water in zijn vele hoedanigheden beter te benutten. De kwaliteit en functionaliteit van water dienen optimaal te zijn en vragen permanent om verbetering en bescherming.

Bij aanpassingen aan het watersysteem gelden twee uitgangspunten: ze zijn klimaatbestendig en de natuurlijke processen krijgen, waar dat kan, meer ruimte of worden beter benut. Delen van Zuid-Holland hebben te maken met een specifiek probleem: de **daling van de veenbodem**. Het proces van bodemdaling kan niet volledig worden gestopt (zonder ingrijpende vernatting). Op lange termijn gaat het veenlandschap onvermijdelijk veranderen. Dat kan consequenties hebben voor het ruimtegebruik. Bodemdaling veroorzaakt verder een aanzienlijke uitstoot van broeikasgassen. Oxidatie van veenweidegebieden vormt de grootste bron van emissie uit landgebruik

Legenda

- Zoetwater
- Zoutwater / brak water

Zoetwatervoorziening

- Strategische zoetwateraanvoer
- Uitbreiden / aanpassen zoetwateraanvoer
- Drinkwatertransportleiding
- Stimuleren ondergrondse waterberging
- Beschermingsgebieden voor grondwater
- Strategische drinkwaterreserves

Bodemdaling en verzilting

- Knikpuntgebied bodemdaling
- Sterk bodemdalingsgevoelig veengebied
- Bodemdalingsgevoelig veengebied
- Zout grondwater
- Op termijn zout
- Externe verzilting oppervlaktewater
- Veenbodems

Energie

De provincie streeft naar een substantiële verhoging van het aandeel duurzame energie in 2020 in Zuid-Holland. Hierbij wordt rekening gehouden met de kenmerken van Zuid-Holland, namelijk relatief veel industrie, weinig onbebouwde ruimte en veel windvermogen. De provincie spant zich daarnaast in om Europese en nationale energiedoelen in de breedte te bereiken, namelijk het realiseren van de reductie van energiegebruik en uitstoot van broeikasgassen (met name CO₂).

De provincie werkt op een integrale manier aan het bevorderen van de **energietransitie**. In de breedte gaat het om het toewerken naar besparing, opwekking en CO₂-reductie op vele terreinen, waarbij de mainport, de greenports, het stedelijk gebied en mobiliteit alle van belang zijn. In het licht van de reductie van broeikasgassen is ook het tegengaan van bodemdaling een relevant onderwerp (het gaat hierbij om CO₂ en methaan).

AMBITIES EN STURING

ONTWIKKELRICHTING VAN HET OMGEVINGSBELEID

Zuid-Holland vernieuwt

Slimmer, schoner, sterker. Dat is de toekomst. Voor de wereld, voor Nederland en zeker ook voor Zuid-Holland. Dat is complex en tegelijkertijd heel eenvoudig. Ons leven, wonen en werken verandert ingrijpend.

De komende jaren wordt dat steeds sneller duidelijk; nu zitten we er al midden in. Het einde van de fossiele brandstoffen, robotisering, 'internet of things', ongelijkheid op de arbeidsmarkt, een snel opwarmende atmosfeer, te veel of juist te weinig water, migranten die op de deur kloppen, grote politieke tegenstellingen. Het is er allemaal en het valt niet te ontkennen.

Zuid-Holland blijft vergelijkenderwijs achter bij andere regio's. In Nederland en de rest van Europa. Onze oude op fossiele grondstoffen gebaseerde economie heeft nog veerkracht, maar de rek raakt eruit.

De overgang naar groen en digitaal is noodzakelijk en gelukkig ook al begonnen. Richting slim en schoon. Met inzet op innovatie, hergebruik en nieuwe energie. Met ruimte voor water en een landbouw die sterker verweven is met de natuur. Met levendige steden, waar de creativiteit bloeit en het onderwijs, de wetenschap en de cultuur floreren. Met duurzame mobiliteit en grenzeloze digitale netwerken. Met een gezonde en veilige samenleving waarin iedereen meedoet. En dat allemaal in een prachtig provinciaal landschap vol ruimte voor ontspanning en beleving van erfgoed.

Wij bij Zuid-Holland zien het voor ons. En we werken er naartoe, met een visie, bereid om te leren en in elke regio met een aanpak op maat. We willen de vernieuwing versnellen. We willen samenwerken met veel partijen om de kracht en creativiteit in dit gebied te benutten.

Kennisinstellingen, maatschappelijke partijen, bedrijfsleven en overheden zijn allemaal nodig. Samen maken we onze regio slimmer, schoner en sterker. **Zo maakt Zuid-Holland het verschil.**

Dynamisch? Ja. Spannend? Zeker. Kansrijk? Absoluut. Het gaat om durven kiezen. Duidelijk sturen. Soms ook om faciliteren, experimenteren en innoveren. Misschien soms net buiten de lijntjes kleuren? In ieder geval dingen mogelijk maken. Belangrijkste eigenschap die daarvoor nodig is: **leef !**

Een verandering van tijdperk

Zuid-Holland is een strategisch gelegen, vruchtbare delta, grotendeels onder zeeniveau, met een dalende bodem en mede daardoor met een uniek gevarieerd kust-, veen- en rivierenlandschap. In dit gebied hebben inwoners het landschap gevormd en bewoonbaar gemaakt door inpoldering. Ook hebben onze inwoners het gebied verbonden met de rest van de wereld. In de loop der eeuwen heeft zich in Zuid-Holland een meerkernig stedelijk netwerk ontwikkeld. Een centrum van handel, cultuur en wetenschap, met als kenmerk en kracht de diversiteit aan mensen, landschap en economie. Een dynamische delta die altijd dreigingen heeft weten om te zetten in kansen.

We leven in een tijd van grote ingrijpende veranderingen. Globalisering, klimaatverandering, demografische trends en nieuwe technologie zorgen voor een ongekende dynamiek. We raken door onderlinge handel en verbondenheid steeds afhankelijker van elkaar. We doen onze boodschappen en boeken onze reizen steeds vaker via het internet. De temperatuur stijgt en naast extreem natte zijn er ook steeds vaker droge periodes. We verliezen het voorrecht van onbeperkt gebruik van fossiele grondstoffen.

We worden steeds ouder en de bevolking vergrijst. We zijn gewend geraakt aan een welvaartsniveau dat niet meer vanzelfsprekend is, maar dat we graag willen behouden. Kortom, deze dynamiek vraagt erom dat we ons leven, wonen en werken opnieuw inrichten. Deze omschakeling is er niet van vandaag op morgen, maar zal een aanpassing over een langere periode vergen. Dit is een verandering van tijdperk. Fundamenteeler dan dat kan het bijna niet.

Zuid-Holland is extra kwetsbaar voor al deze veranderingen. In ons laaggelegen deltagebied heeft de klimaatverandering grote ruimtelijke, economische en sociale gevolgen. Zuid-Holland is als open economie gevoelig voor de gevolgen van globalisering. De segregatie neemt toe. Onze energie-intensieve economie heeft, zoals ook benoemd in het klimaatakkoord van Parijs, alleen toekomst als wordt overgegaan tot verduurzaming.

De trek naar de stad zorgt voor een toenemende druk op onze schaarse ruimte. Tegelijkertijd herbergt deze regio een groot reservoir van talent, creativiteit en ondernemerskracht. De geschiedenis leert ons dat onze regio heeft bewezen telkens sterker uit zulke veranderlijke tijden te komen. Zuid-Holland heeft alles in huis om de noodzakelijke vernieuwingen te realiseren.

De richting is duidelijk: een sterk Zuid-Holland is een slim en schoon Zuid-Holland en die stap zetten we samen.

STURING

Ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit

In het omgevingsbeleid kan de provincie Zuid-Holland met zijn uitgebreide instrumentarium van grote meerwaarde zijn bij het oplossen van de opgaven van vandaag en morgen. Met inbreng van kennis en creativiteit vanuit de samenleving kan meer worden bereikt. Het is de kunst om het oplossend vermogen van de maatschappij te benutten. Alleen ga je sneller, samen kom je verder.

We willen meer ruimte en vertrouwen geven aan maatschappelijke initiatieven. Ruimte en vrijheid gedijen alleen binnen grenzen. Daarvoor werkt de provincie in haar omgevingsbeleid vanuit een aantal principes en kaders, als waarborg voor kwaliteit.

Deze sturingsprincipes zijn:

Opgavegericht: de maatschappelijke opgaven zijn het vertrekpunt van het provinciaal handelen. Welke opgaven de provincie aanpakt, is afhankelijk van de toegevoegde waarde die zij kan leveren en het provinciaal belang dat in het geding is. Bij het aanpakken van de prioritaire opgaven werkt de provincie multischalig en integraal. In het benutten van koppelkansen rond opgaven ligt een belangrijke meerwaarde van het middenbestuur.

Provinciaal belang: de provincie geeft richting aan een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede leefomgevingskwaliteit. Dit doet zij vanuit haar provinciale belangen. Provinciale belangen komen voort uit wettelijke taken rijkstaken en Europese verplichtingen - en uit onze ambities. In de verschillende onderdelen van het omgevingsbeleid worden de specifieke belangen nader uitgewerkt. De belangen zijn de basis voor provinciale meervoudige sturing, die gericht is op het leveren van toegevoegde waarde. De sturing kan variëren van het bieden van ruimte, samenwerken, maken van afspraken tot afdwingen.

Maatwerk: de provincie pakt opgaven bij voorkeur samen met andere partijen op. Deze netwerkaanpak vraagt om:

Gebiedsgericht: de provincie komt met elk gebied tot een aanpak op maat. Zuid-Holland bestaat uit verschillende gebieden met elk hun eigen opgaven. Specifieke opgaven ontstaan in interactie met de omgeving. Die specifieke opgaven behoeven elk hun eigen vorm van sturing.

Uitgaan van passend schaalniveau: de provincie vormt allianties op het schaalniveau van de specifieke opgave. Allianties op verschillende niveaus zijn nodig. We werken met partners op lokaal, regionaal, provinciaal en landsdelig niveau en kijken waar nodig ook over landsgrenzen heen.

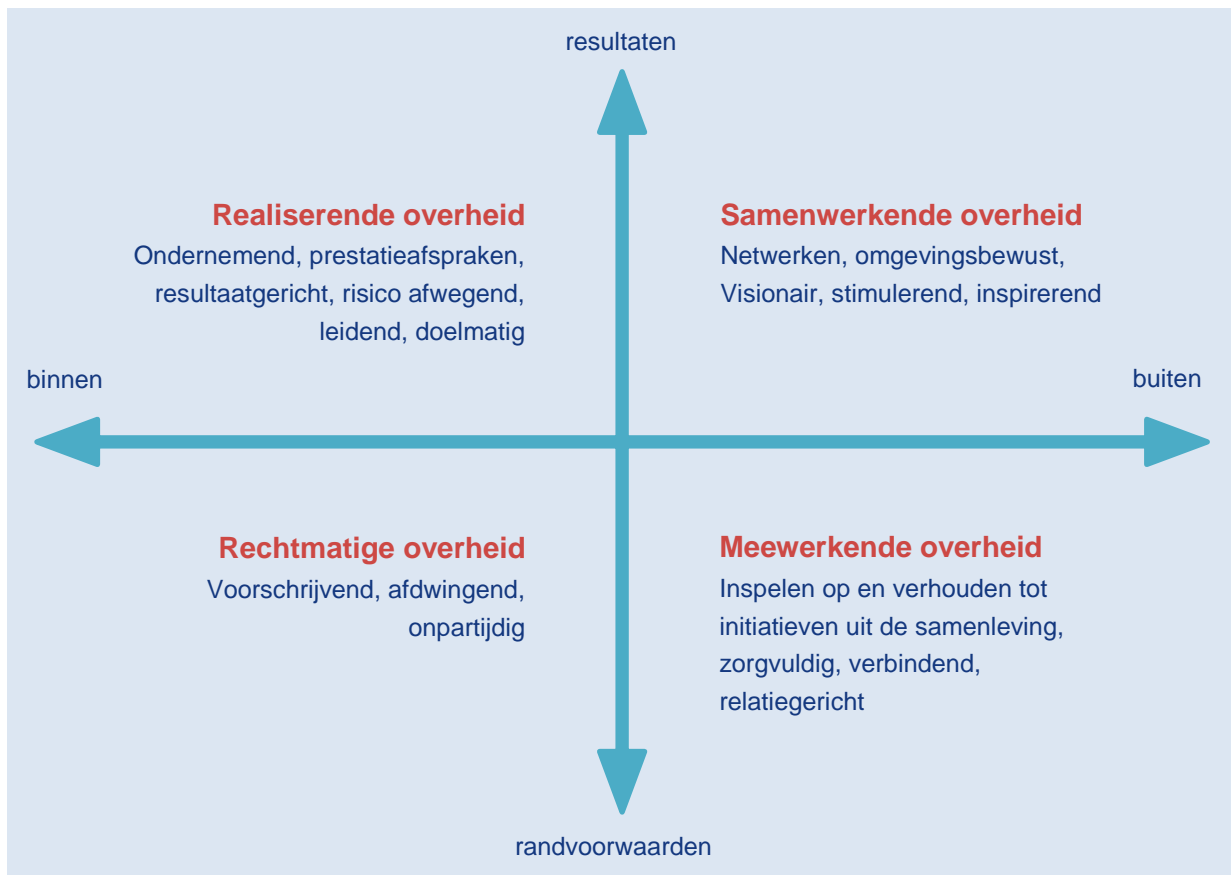
Ruimte voor differentiatie: waar mogelijk gaan integrale maatwerkoplossingen boven generieke regels. Dat gebeurt alleen als per saldo sprake is van voldoende positieve ontwikkeling.

Onder deze sturingsprincipes wordt het *subsidiariteitsbeginsel* uit de omgevingswet (decentraal, tenzij) door de provincie opgepakt als *'je toont meerwaarde of niet'*.

Vier sturingsstijlen

De sturingsprincipes leiden tot vier mogelijke sturingsstijlen, die afhankelijk van de opgave ingezet kunnen worden:

- zoveel mogelijk overlaten aan initiatieven uit de samenleving (**Meewerkende overheid**);
- waar (meer) regie nodig is, netwerkend werken (**Samenwerkende overheid**);
- waar overheidsinvesteringen onmisbaar zijn, zelf prestaties leveren (**Realiserende overheid**);
- waar normerend optreden noodzakelijk is, wettelijke bevoegdheden inzetten (**Rechtmatige overheid**).

De maatschappelijke dynamiek vraagt om een alerte en lerende overheid die de energie en het oplossend vermogen uit de samenleving weet in te zetten. Een aanpak met louter standaardoplossingen en vaste procedures werkt niet. Dat betekent ruimte laten voor verschil, experimenteren, maatwerk leveren en leren omgaan met onzekerheid.

We beseffen dat het ruimte en vertrouwen geven op gespannen voet kan komen te staan met het vertrouwde beeld van een rechtmatige overheid die volgens eenduidige regels opereert. In dit spanningsveld wil de provincie Zuid-Holland met maximale transparantie bij de keuzes in haar omgevingsbeleid een oplossingsgericht, effectief en betrouwbaar bestuur zijn.

Wij zijn ons bewust dat de nieuwe werkstijl 'ruimte voor ontwikkeling, met waarborg voor kwaliteit' iets vraagt van ons gedrag, zowel bestuurlijk als ambtelijk. We werken actief aan het ontwikkelen van deze nieuwe werkstijl, zowel in dit proces van het omgevingsbeleid als daarbuiten. We zoeken daarin ook samenwerking met partijen die hierin met ons mee willen werken.

In die samenwerking brengen wij de volgende meerwaarde mee:

- We hebben **een verbindende positie**. Als middenbestuur staan we te midden van vele spelers, die wij bij elkaar kunnen brengen. We zijn stevig verbonden met lokale overheden, de rijksoverheid en Europa.
- We hebben **kennis van zaken** om in te brengen en in netwerken een gezaghebbende rol te spelen.
- We hebben **wettelijke bevoegdheden** waarmee we keuzes kunnen maken, om ontwikkelingen mogelijk te maken en ongewenste ontwikkelingen tegen te houden.
- We hebben **financiële middelen** om bij te dragen aan projecten en investeringen.
- We hebben **democratische legitimatie** op regionaal niveau en daarmee het vermogen om gezaghebbend knopen door te hakken.

De veelzijdigheid van deze instrumenten en de gecombineerde inzet maakt van de provincie Zuid-Holland een herkenbare partner bij het aanpakken van de maatschappelijke opgaven.

AMBITIES

We zien zes richtinggevende ambities in de fysieke leefomgeving. Deze nevenschikte ambities staan niet op zichzelf. Ze zijn geworteld in de historie, ligging en economische structuur van Zuid-Holland en gekoppeld aan de strategische uitdagingen waar deze regio voor staat. Onze ambities zijn de kaders waarbinnen wij ruimte geven. Die ruimte kan per opgave verschillen. Door in te zetten op de zes ambities dragen we bij aan het sterker maken van Zuid-Holland.

We zijn ons bewust dat onze ambities maatregelen vergen waarbij conflicterende belangen op tafel komen. De veranderingen waar Zuid-Holland voor staat, vragen om een nieuwe vormgeving van de relatie tussen samenleving, economie en natuur. Dit levert spanningen en dilemma's op die naar voren komen in specifieke opgaven. Bij de zes ambities hebben we een aantal opgaven geïdentificeerd. De opgaven zijn vanuit provinciale optiek en op een zeker abstractieniveau geformuleerd. De crux van deze opgaven zal pas goed in beeld komen als we ze confronteren met concrete omstandigheden en de doelen van maatschappelijke partners. In die confrontatie ontdekken we de knelpunten én de kansen om de opgaven verder te brengen. Dit doen we vanuit een open houding. Via participatieve processen met inwoners en instellingen willen wij komen tot passende oplossingen voor specifieke dilemma's. Dit maatwerk is aan de orde in de volgende fases van het omgevingsbeleid, als we de opgaven in concrete programma's integraal en gebiedsgericht uitwerken.

Naar een klimaatbestendige delta

Naar een nieuwe economie: the next level

Naar een levendige meerkernige metropool

Energievernieuwing

Best bereikbare provincie

Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

Naar een klimaatbestendige delta

Het vruchtbare en grotendeels onder zeeniveau gelegen deltagebied wordt gekenmerkt door een intensief gebruik van land en water met veel economische belangen, een grote bevolkingsdichtheid en ecologische rijkdom.

Vanwege haar ligging is Zuid-Holland extra kwetsbaar voor gevolgen van de klimaatverandering. Dreiging van overstromingen, hevige neerslag en lange perioden van hitte en droogte zullen regelmaat worden. Dit alles beïnvloedt onze leefomgeving, economische vitaliteit en de kwaliteit van ons water. In sommige gebieden leidt dit tot verzilting en tekorten aan zoetwater en in stedelijke gebieden tot hittestress en wateroverlast. Daarnaast daalt de bodem in ons veenweidegebied. Onder deze omstandigheden hebben we in de afgelopen eeuwen innovatieve oplossingen gevonden voor het leefbaar houden van onze delta.

We willen onze fysieke leefomgeving zo inrichten dat deze klimaatbestendig blijft. We willen dat extreme weersomstandigheden niet leiden tot onnodige schade aan gebouwen, infrastructuur, landbouw en economie. We willen blijven beschikken over voldoende zoetwater. We werken daarvoor met verschillende overheden en andere organisaties samen aan regionale adaptatiestrategieën en het nationale Deltaprogramma. Centraal vertrekpunt daarbij is dat we meer ruimte bieden aan het water. We werken aan de bescherming van mensen en economie tegen overstromingen. We versterken de primaire keringen, waar mogelijk met innovatieve maatregelen. We werken aan innovatieve oplossingen voor waterberging en voorkomen van hittestress in stedelijk gebied. We zullen bij nieuwe ruimtelijke projecten rekening houden met de impact van klimaatverandering. We werken aan het beperken van watertekorten en het optimaal benutten van zoetwater voor de economie en landbouw. In gebieden met sterke bodemdaling werken we aan transitie van de landbouw en het aanleggen van natuur.

Naar een nieuwe economie: the next level

De Zuid-Hollandse economie wordt gekenmerkt door een unieke structuur. Het herbergt het grootste haven-industriële complex van Europa, met een sterk proces- en petrochemisch, logistiek en maritiem cluster. In de directe nabijheid van dit complex bevindt zich het grootste glastuinbouwcluster van de wereld: een belangrijke speler in de wereldwijde voedingsketen. Verder herbergt onze provincie naast aantrekkelijke landschappen ook dichtbevolkte steden met talrijke kennis- en onderzoeksinstellingen, die tot de top in hun vakgebied behoren.

De Zuid-Hollandse economie bevindt zich in een omvangrijk vernieuwingsproces. De industriële sectoren bevinden zich aan het einde van een levenscyclus. Onze economie wordt geconfronteerd met snelle disruptieve technologische ontwikkelingen, zoals digitalisering, robotisering, 3-D printing. Door de digitalisering moeten we ons winkellandschap, onze productieprocessen en ons werk anders inrichten. De transformatie van de economie zal in sommige sectoren banen kosten. Het vermogen om snel op de veranderingen in te spelen bepalend is bepalend voor de concurrentiekracht. De beschikbaarheid over een goed opgeleide bevolking en voldoende talent is hierbij een cruciaal aspect. Ook een aantrekkelijke, groene en gezonde leefomgeving is een belangrijke vestigingsfactor. Deze regio heeft alles in huis om deze sprong naar een nieuwe economie te maken. Een economie met vele gezichten, meer dan nu gericht op delen, digitaal en schoon.

Voor Zuid-Holland betekent dat werk aan de winkel. We gaan van een fossiele economie over naar een circulaire economie. Een ontwikkeling met grote gevolgen voor onze dragende economische clusters, met name het haven-industrieel complex en de glastuinbouw. In de stap naar een circulaire economie in 2050 wordt hergebruik van grondstoffen een nieuw verdienmodel. We bevorderen nieuwe werkgelegenheid. We zetten in op digitalisering van de economie. We stimuleren innovatie in het midden- en kleinbedrijf, onder andere via nauwe samenwerking tussen de diverse economische sectoren en de kennis- en onderwijsinstellingen die onze regio herbergt. Bij goederentransport zetten we in op het realiseren van meer toegevoegde waarde voor de regio. Via inzet op een aantrekkelijke en gezonde woon- en werkomgeving trekken we bedrijven, kenniswerkers en andere talenten. De technologisering en digitalisering vragen om nieuwe arrangementen voor scholing en inzetbaarheid.

Naar een levendige meerkernige metropool

De strategisch gelegen delta die Zuid-Holland is, heeft altijd mensen aangetrokken. Al vroeg ontstonden langs de waterwegen nederzettingen die uitgroeiden tot handelssteden. In de loop der tijd is een onderscheidend meerkernig stedelijk netwerk ontstaan waarin elke stad en dorp hun eigen profiel hebben ontwikkeld.

Onze welvaart en welzijn hangen af van de kwaliteit van dit stedelijk netwerk. Niet voor niets is er een flinke trek naar de stad. Steden zijn ontmoetingsplaatsen, emancipatieladders en broedplaatsen van ideeën en innovatie. Tegelijkertijd zijn steden ook plaatsen waar sociale problematiek zich manifesteert. Stad en land raken steeds sterker met elkaar verbonden. Het aan steden grenzende landelijk gebied is in het huidige tijdperk meer dan ooit een proeftuin voor nieuwe oplossingen op terreinen als klimaat, energie en voedsel.

Zuid-Holland staat voor de opgave om in het komende decennium een fors aantal woningen te realiseren en om de woonvoorraad te verduurzamen. Opgaven die in Zuid-Holland om ingrijpende keuzes vragen. Daarvoor zijn sturende ruimtelijke concepten nodig.

De uitdaging is om de stap te maken naar een gezonde, sociale en duurzame samenleving. De metropolitane ontwikkeling moet op die manier vorm krijgen. Om die vitale samenleving te realiseren is meer nodig dan woningbouw alleen. Het economisch potentieel kan beter benut worden door de steden met hun afzonderlijke kwaliteiten te verbinden tot één metropolitaan gebied. Het leef- en vestigingsklimaat daarin kan versterkt worden door stad en land goed te verbinden, door ruimte te bieden voor groen en water in de stad, door een evenwichtige woningvoorraad en passende werklocaties. De vitaliteit van de stad is ook gebaat bij cultuur, kenniscentra en aantrekkelijke binnensteden.

Zo gaan we van verspreide autonome stedelijke netwerken en kernen naar een levendige, meerkernige metropool.

Energievernieuwing

Zuid-Holland is een van de meest energie intensieve regio's van Europa. Dat komt door de unieke industriële en stedelijke structuur, met de haven, petrochemie en logistiek. Dat maakt ons extra afhankelijk van de beschikbaarheid van fossiele brandstoffen. Tegelijkertijd beschikt onze regio over een groot aanbod van restwarmte die gebruikt kan worden in steden en de glastuinbouw.

In december 2015 sloten 195 landen in Parijs een historisch klimaatakkoord. De wereld kwam overeen dat de opwarming van de aarde ruim onder de 2 graden moet komen, in vergelijking met het pre-industriële tijdperk. Afsproken is de stijging van de uitstoot van broeikasgassen te stoppen. Het klimaatakkoord luidt het einde in van een economie gebaseerd op fossiele brandstoffen. Voor Zuid-Holland met haar energieintensieve economische structuur heeft het akkoord grote gevolgen en is daarmee urgent. Al langer is duidelijk dat het huidige op fossiele brandstoffen gebaseerde verdienmodel eindig is. Met de aanwezigheid van energie-intensieve sectoren als de haven en de glastuinbouw en met gerenommeerde kennisinstellingen kan Zuid-Holland profiteren van de energietransitie.

Zuid-Holland gaat haar energieaanpak vernieuwen. Onze focus ligt bij de steden, de industrie en de glastuinbouw. Wij willen een slimme en schone economie zijn waar fossiele bronnen zijn vervangen door hernieuwbare bronnen. Dat brengt nieuwe verdienmodellen, nieuwe exportproducten en nieuwe banen met zich mee. Bovendien worden we minder kwetsbaar voor geopolitieke ontwikkelingen. We nemen maatregelen om energie te besparen en het gebruik van aardgas drastisch te verminderen. Dat doen we bijvoorbeeld met het uitbreiden van warmtenetten. In de toekomst is de Warmterotonde de verbinding tussen aanbieders en gebruikers van warmte; prima geschikt om kassen en steden te verwarmen. Om de energietransitie aan te jagen zet de provincie ook stevig in op innovatie. We zoeken naar nieuwe mogelijkheden voor energiegebruik uit wind, zon, biomassa, water en aardwarmte. We zijn ons ervan bewust dat deze maatregelen tot weerstand kunnen leiden, zie bijvoorbeeld de discussies rond windenergie of CO₂-opslag. Daarom zetten we in op het vinden van draagvlak bij energievernieuwing. De energietransitie krijgt mede vorm door lokale initiatieven. Wij willen ruimte bieden aan deze ontwikkeling.

We gaan met het rijk een klimaat- en energieakkoord sluiten om alle betrokken partijen meer zekerheid te geven over langetermijndoelen.

Best bereikbare provincie

Zuid-Holland is een internationaal transportknooppunt. Onze welvaart danken we grotendeels aan goederenstromen vanuit de haven en industrie en producten vanuit de land- en tuinbouw die de provincie in en uit gaan. We zien ook veel dagelijkse verplaatsingen tussen woon- werklocaties. Zuid-Holland is de meest verstedelijkte provincie, waarin twee van Nederlands grootste steden liggen, een reeks oud-Hollandse steden en talrijke kleinere gemeenten.

Economische groei zorgt voor toenemende drukte op de infrastructuur, zowel wat betreft goederenverkeer als woon-werk verplaatsingen. Zuid-Holland ontleent zijn kracht aan het meerkernige stedelijk netwerk waarin elke stad een economisch profiel heeft. Uit internationale onderzoeken blijkt dat het potentieel sterker benut kan worden door de steden en economische clusters met hun afzonderlijke kwaliteiten beter te verbinden. Voor de concurrentiepositie is niet alleen een goede bereikbaarheid via (vaar- en spoor)wegen van belang, maar ook steeds meer via de digitale infrastructuur.

Zuid-Holland moet optimaal verbonden zijn en blijven met regionale, landelijke en internationale centra: de best bereikbare provincie van Nederland. Dat vraagt om een moderne, duurzame en gebiedsgerichte aanpak. We pakken verkeersknelpunten aan. Er liggen grote kansen in verbinding van de mobiliteitsopgaven met de verstedelijkingsaanpak, economische transitie en energievernieuwing. Wij willen de gehele mobiliteitssector schoner maken en verduurzamen, om de nationale doelstellingen voor klimaat en luchtkwaliteit te halen.

We zetten daarom in op versterking van openbaar vervoer en gebruik van de fiets in de mobiliteitsketens van reizigers. Daarnaast moet vervoer over water een volwaardig alternatief zijn voor vervoer over de weg. Waar vraag naar en aanbod van klassiek openbaar vervoer tekort schieten, zoals in krimpregio's, moeten we zoeken naar oplossingen zodat er flexibel, vraaggericht vervoer beschikbaar komt. We willen innovatie in het openbaar vervoer stimuleren door in de concessieverlening de creativiteit van aanbieders de ruimte te geven. Verder zien wij het grote belang van de ontwikkeling van digitale infrastructuur.

Gezonde en aantrekkelijke leefomgeving

De combinatie van het kenmerkende kust-, veenweide-en rivierdeltalandschap, waarin steden en landschap met elkaar verweven zijn, maakt onze provincie veelzijdig en uniek. Een landschap met belangrijke leefgebieden voor plant- en diersoorten. Met prachtige open gebieden en een rijk cultureel erfgoed van aantrekkelijke historische steden, landgoederen en molens.

Ons landschap en de biodiversiteit staan onder druk door het groeiend aantal inwoners, economische ontwikkeling en de klimaatverandering. Er is behoefte aan meer woningen en ruimte voor bedrijvigheid.

De landbouwsector, op veel plaatsen drager van het landschap, heeft te kampen met bodemdaling en druk op schaalvergroting vanuit de wereldmarkt. Tegelijkertijd groeit het besef dat het landschap ook een belangrijke concurrentiefactor is. Een kwaliteit die wordt bedreigd door verstedelijking en oprukkende bedrijvigheid. In metropolitane regio's is een aantrekkelijk landelijk gebied een belangrijke vestigingsfactor voor mensen en bedrijven en een essentieel onderdeel van de leefomgevingskwaliteit voor inwoners, werknemers, recreanten en toeristen. Een groene leefomgeving draagt bij aan een gezonde leefstijl van de inwoners van Zuid-Holland.

De provincie Zuid-Holland wil de kwaliteit van de leefomgeving versterken door natuur, water, recreatie, landbouw, cultureel erfgoed en economie in samenhang te bezien. We beschermen de bijzondere kwaliteiten van ons landschap, ook om de groenbeleving van inwoners, recreanten en toeristen te verbeteren. We benutten natuur, cultureel erfgoed en monumenten om het landschap aantrekkelijk te maken en te houden. Daarbij willen we de biodiversiteit vergroten, natuurinclusieve landbouw geven we de ruimte. Dit draagt bij aan een fijnmazig natuurnatuurnetwerk. Ook zetten we in op diervriendelijke veehouderij.

Onze inzet richt zich niet enkel op het landelijk gebied. Aantrekkelijke landschappen reiken tot in de stad en het stedelijk gebied reikt tot in de landschappen. We streven naar een zachte overgang van het stedelijk- naar het landelijk gebied, waarbij kwaliteit centraal staat.

OMGEVINGSKWALITEIT

VERBETEREN OMGEVINGSKWALITEIT

Centraal doel van het integrale omgevingsbeleid is het verbeteren van de omgevingskwaliteit. Daarbij streeft de provincie naar een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede leefomgevingskwaliteit. Met het provinciaal omgevingsbeleid sluiten we aan op de maatschappelijke doelen van de omgevingswet: het doelmatig benutten van de fysieke leefomgeving voor maatschappelijke opgaven en het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit.

Onder 'omgevingskwaliteit' verstaan we het geheel aan kwaliteiten die de waarde van de fysieke leefomgeving bepalen. Vanuit ons bestaande beleid gaat het hier om een samenvoeging van ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde en toekomstwaarde) en milieukwaliteit (gezondheid en veiligheid).

Met het samenvoegen van al het bestaande beleid voor de fysieke leefomgeving heeft de provincie een eerste stap gezet richting een meer integrale sturing op omgevingskwaliteit. Met het oog op de invoering van de Omgevingswet in 2021 wordt dit verder ontwikkeld. De basis hiervoor is gelegd in de volgende onderdelen van 'omgevingskwaliteit':

- Een beschrijving van de **UNIEKE KWALITEITEN VAN ZUID-HOLLAND**: de drie deltalandschappen, de Zuid-Hollandse steden en de strategische ligging in internationale netwerken.
- Een beschrijving van de bestaande **OMGEVINGSKWALITEIT** op basis van de leefomgevingstoets, waarin ook aandacht voor aspecten van milieukwaliteit. De leefomgevingstoets is agenderend voor verdere beleidsontwikkeling. Hiertoe implementeren we een integrale **beleidscyclus en monitor Omgevingskwaliteit** voor toekomstige kwaliteitsverbetering.
- Een nadere uitwerking van het provinciale beleid voor het verbeteren van de **RUIMTELIJKE KWALITEIT**. In de bijlage zijn de '**kwaliteitskaart**' en de '**richtpunten ruimtelijke kwaliteit**' opgenomen, behorende bij zowel de Omgevingsvisie als de Omgevingsverordening.

UNIEKE KWALITEITEN VAN ZUID-HOLLAND

Drie unieke deltalandschappen

Zuid-Holland is een strategisch gelegen, vruchtbare delta, grotendeels onder zeeniveau. De wijze waarop de bewoners van deze delta door de eeuwen heen het water hebben weten te bedwingen en benutten, heeft een landschap opgeleverd waarvan de culturele waarde internationaal wordt erkend en dat cruciale leefgebieden bevat voor internationaal beschermde plant- en diersoorten. **Zuid-Holland is uniek in de combinatie van het kust-, veen- en rivierdeltalandschap.** Deze zijn allemaal verbonden met de structuur van grote wateren: de zee, rivieren en zeearmen. Ze hebben elk een eigen, kenmerkend samenspel opgeleverd van bodem, water en grondgebruik, dat voortdurend in beweging is.

De meest bepalende bewegingen op dit moment zijn de dalende veenbodem, de zeespiegelstijging, de grotere peilschommelingen van de rivieren en de wijze waarop mensen het landschap waarderen. De culturele en de historische betekenis hebben de afgelopen jaren steeds meer aan gewicht gewonnen. Elk van de drie deltalandschappen kent inmiddels een eigen schakering van stedelijkheid naar landelijkheid. Contrasten en overgangen tussen stad en land, tussen infrastructuur en landschap, en tussen dynamiek en rust vormen een grote kwaliteit van Zuid-Holland. De unieke kwaliteiten van de drie deltalandschappen en hun verwevenheid met elkaar, met de grote wateren en het stedelijk gebied geven Zuid-Holland identiteit, structuur en diversiteit.

Zuid-Hollandse steden: veelzijdige steden en economische complexen in het deltalandschap

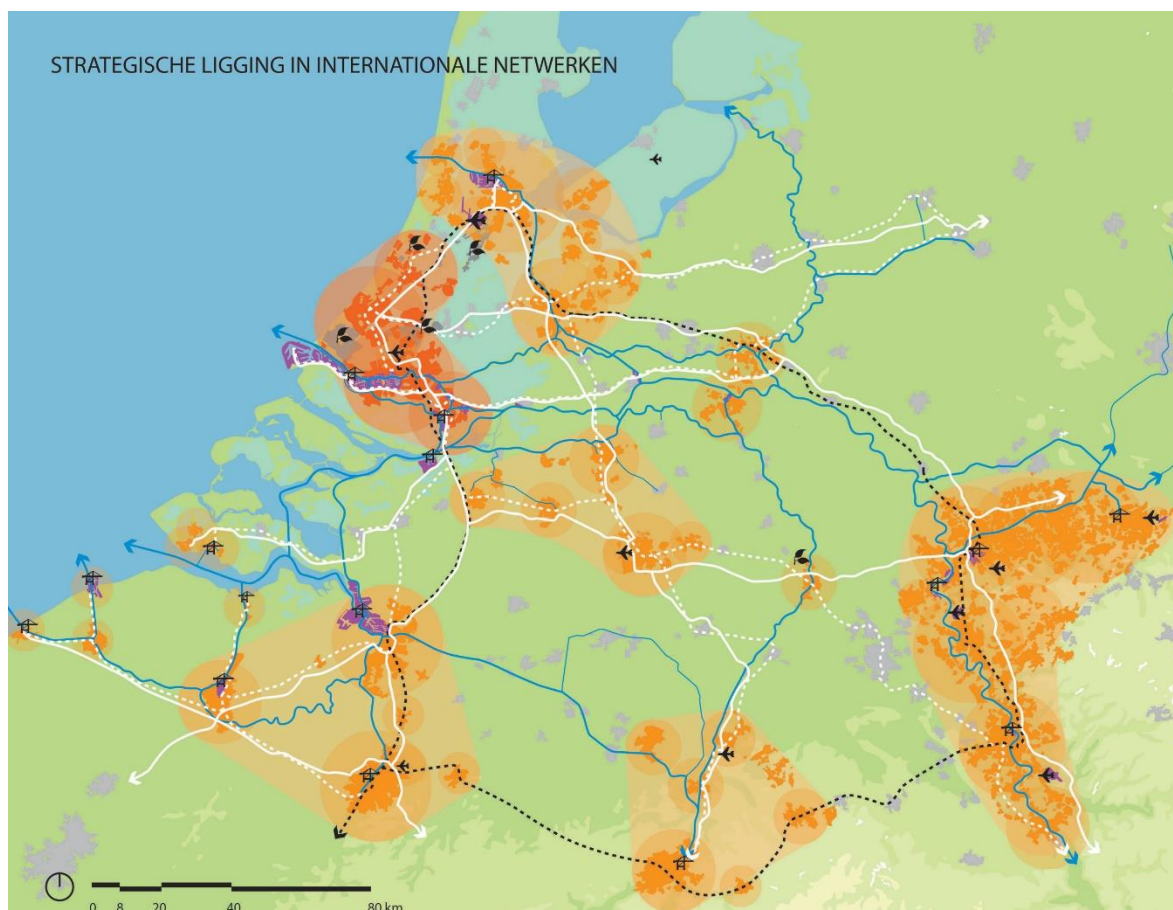
In de deltalandschappen zijn, veelal op strategische plekken aan water en handelsroutes, steden en bedrijvigheid ontstaan. Historische en moderne steden, havens en intensieve tuinbouwgebieden groeien in deze delta onder zeeniveau uit tot een meerkernige metropool die in vergelijking met concurrerende stedelijke gebieden over de grens dunbevolkt is. Deze relatief lage bevolkingsdichtheid en de grote diversiteit brengen kansen en opgaven met zich mee voor de verdere versterking van Zuid-Holland en haar concurrentiepositie. Om de kansen te grijpen, moet het mobiliteitsnetwerk op orde zijn. Internationale verkeersstromen van mensen en goederen delen dit netwerk met regionaal verkeer. Een sterke stedelijke economie van diensten en kennis deelt de relatief beperkte ruimte met een efficiënt logistiek netwerk van mainport en greenports. De verschillende internationaal toonaangevende economische complexen kunnen elkaar op sleeptouw nemen, door samen ketens van productie en transport te vormen, door innovaties uit te wisselen en samen nieuwe kennis te ontwikkelen. Dat gebeurt in een omgeving die op veel plekken historie ademt, en daardoor ook toeristisch aantrekkelijk is.

Juist het netwerk van verschillende complexen en het wederzijds versterkende karakter van het deltalandschap met zijn oude steden en de moderne internationaal georiënteerde economie, maakt Zuid-Holland onderscheidend en concurrerend. De provincie wil dat zo houden en versterken. Maar het landschap staat onder druk en de internationale concurrentie is groot. Dat vraagt voortdurend om actie. Want de wereld staat niet stil. De eisen die de Zuid-Hollandse samenleving en de internationale markten stellen, zijn in beweging.

Strategische ligging in internationale netwerken

Zuid-Holland ligt op het raakvlak van de Randstad en de Zuidwestelijke Delta, op de as tussen Amsterdam en Antwerpen. Het netwerk van BrabantStad sluit op die as aan. De Zuid-Hollandse economie staat in direct verband met de stedelijke netwerken in de buurlanden: de Vlaamse Ruit en de Rijn-Ruhrregio. **Deze strategische ligging in de grootste delta van Noordwest-Europa bepaalt de identiteit van Zuid-Holland.** Dankzij de ligging in de delta kon Zuid-Holland doorgroeien tot een van de belangrijkste economische regio's van Noordwest-Europa en een wereldwijde draaischijf voor goederen, diensten en kennis: de toegangspoort van Europa. Binnen een relatief klein gebied hebben zich sterke, internationaal georiënteerde stedelijke, kennis- en agro-industriële clusters ontwikkeld.

Binnen de Randstad zijn goede relaties en afstemming met de Noordvleugel van de Randstad van belang. Zo worden in het kader van het BO-MIRT bereikbaarheidsafspraken gemaakt en is de provincie betrokken bij de ontwikkeling van de greenport Aalsmeer. Ook de relaties met gebieden buiten de Randstad, zoals BrabantStad en de Vlaamse Ruit zijn van belang. Zo heeft de provincie geparticipeerd in de MIRT-verkenning Antwerpen-Rotterdam, waarin afspraken zijn gemaakt over de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de Rijn-, Maas- en Scheldedelta.

Legenda

 Stedelijke agglomeratie Zuid-Holland

 Stedelijke agglomeratie

 Luchthaven

 Mainport

 Internationale spoorcorridor

 Internationaal spoorwegennet

 Internationale wegcorridor

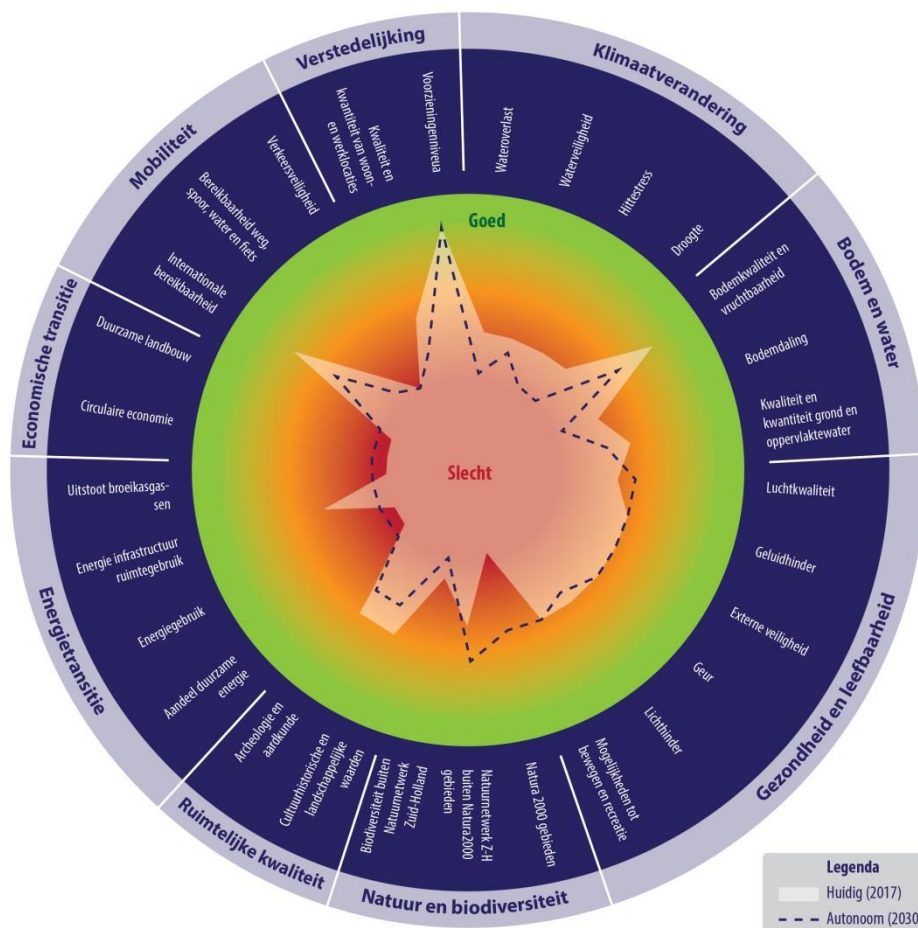
 Internationaal vaarwegennet

OMGEVINGSKwaliteit Zuid-Holland

Met het Omgevingsbeleid van Zuid-Holland streeft de provincie naar een optimale wisselwerking tussen gewenste ruimtelijke ontwikkelingen en een goede omgevingskwaliteit. Om zicht te krijgen op de huidige kwaliteit van de leefomgeving heeft de provincie een [leefomgevingstoets](#) laten uitvoeren. Het laat zien op welke aspecten de kwaliteit van de leefomgeving (bij verder ongewijzigd beleid) op orde is en waar sprake is van knelpunten. De provincie betreft deze informatie bij toekomstige beleidsaanpassingen.

In onderstaande figuur worden de resultaten van de leefomgevingstoets weergegeven in het zogenaamde 'Rad van de leefomgeving'. Het rad laat voor alle thema's en indicatoren zien hoe de kwaliteit van de leefomgeving ervoor staat. Dit in de huidige situatie en bij autonome ontwikkeling (situatie in 2030, op basis van bestaand beleid zonder beleidsvernieuwing). Per indicator is weergegeven of het kwaliteitsniveau overwegend goed is oftewel geen knelpunten kent (groen), een wisselend beeld geeft (oranje) of overwegend slecht is en dus wel knelpunten heeft (rood). Een wisselend beeld betekent dat er op sommige plekken nog knelpunten zijn en op andere plekken niet. Een voorbeeld daarvan is de luchtkwaliteit. Deze kent in stedelijke delen van de provincie nog knelpunten, maar in landelijke delen niet of nauwelijks.

Huidige situatie – autonome ontwikkeling 2030

Score	Waardering
Green	Over het algemeen / provinciebreed geen sprake van knelpunten
Orange	Wisselend beeld
Red	Over het algemeen/provinciebreed sprake van knelpunten

Bestaande omgevingskwaliteit

In de figuur geeft het transparante vlak het kwaliteitsniveau van de huidige situatie weer en de witte lijn toont die voor de autonome ontwikkeling. Hoe verder naar buiten toe, hoe beter de kwaliteit. En: hoe meer de witte lijn naar buiten toe van het transparante vlak 'weg loopt', hoe meer het kwaliteitsniveau autonoom gezien verbetert.

In het algemeen is de Zuid-Hollandse leefomgeving in de huidige situatie van wisselende kwaliteit. Internationale bereikbaarheid en het voorzieningenniveau zijn overwegend van goede kwaliteit. De indicatoren over bodemkwaliteit en –vruchtbaarheid, natuur en biodiversiteit kennen een overwegend slechte kwaliteit, net als energie-infrastructuur (ruimtegebruik). Er is daar sprake van knelpunten en problemen. Bij de overige thema's en indicatoren is het beeld wisselend.

Bij autonome ontwikkeling (witte lijn) is de kwaliteit bij de meeste thema's en indicatoren in 2030 naar verwachting slechter dan in de huidige situatie. Bij klimaatverandering, bodemdaling, biodiversiteit, economische transitie, energie infrastructuur, uitstoot broeikasgassen, bereikbaarheid weg spoor, water, fiets, kwantiteit en kwaliteit woon- en werklocaties en landschap zijn de kwaliteitsniveaus dan overwegend slecht en leidt het tot knelpunten en problemen. Op het vlak van gezondheid (met name luchtkwaliteit), Natura 2000 gebieden en het Nationaal Natuurnetwerk (NNN) verbetert de kwaliteit bij autonome ontwikkeling. Er is dan nog geen sprake van overwegend goede kwaliteitsniveaus, want nog steeds kunnen er dan in wisselende mate knelpunten of problemen optreden.

Kwaliteitsverbetering

Vernieuwing van het Omgevingsbeleid biedt kansen om trends van autonome verslechtingen te keren. Vooral op de grote maatschappelijke thema's als klimaatverandering, economische transitie (circulaire economie, duurzame landbouw) en energietransitie (aandeel duurzame energie, energiegebruik) biedt het omgevingsbeleid kansen voor kwaliteitsverbetering. De provincie pakt deze kansen op langs de lijn van de vernieuwingsambities (zie Ambities en Sturing).

Toekomstige beleidsvernieuwing biedt kansen voor verbetering van de kwaliteit, maar het is niet te verwachten dat die groot genoeg zijn om alle knelpunten en problemen substantieel op te lossen. De toenemende autonome verstedelijking van vooral de grote steden en de verdere intensivering daarvan, levert bijvoorbeeld ook risico's op met betrekking tot klimaatverandering (wateroverlast, hittestress) en gezondheid (luchtkwaliteit, geluidhinder). Bovendien geldt dat de provincie samenwerkt met andere overheden en de eigen sturingsmogelijkheden van de provincie gelimiteerd zijn. Voor substantiële verbeteringen en het oplossen van problemen zijn inspanningen van alle overheden en andere partijen nodig.

Grote kansen op verbetering zijn er voor de indicatoren Natuurnetwerk Zuid-Holland (buiten Natura 2000) en biodiversiteit. De sturingsmogelijkheden daarvoor van de provincie zijn relatief groot. De verwachting is dat het kwaliteitsniveau voor biodiversiteit, door de beleidsvernieuwing voor groenblauwe leefomgeving, wat zal verbeteren.

Provinciaal beleid en opgaven Omgevingskwaliteit

Het provinciaal omgevingsbeleid is gericht op het realiseren van maatschappelijke belangen en het bereiken en in stand houden van een goede omgevingskwaliteit. Hiermee sluiten we aan bij de maatschappelijke doelen van de Omgevingswet. Voor het realiseren van maatschappelijke belangen werken we vanuit de zes vernieuwingsambities en vanuit opgaven in gebieden. Voor het realiseren van een goede omgevingskwaliteit werken we vanuit twaalf samenhangende opgaven van het omgevingsbeleid, die we van provinciaal belang achten. Onze beleidskeuzes hebben we in die

opgaven geclusterd. Samen geven deze 'Opgaven Omgevingskwaliteit' invulling aan de provinciale opgaven en belangen bij de zorg voor een goede omgevingskwaliteit.

De **twalf provinciale 'Opgaven Omgevingskwaliteit'**, waar we vanuit provinciaal belang beleid voor hebben ontwikkeld en waar we samen met andere overheden en maatschappelijke partners aan werken, zijn (in willekeurige volgorde):

- **Landschap en cultuurhistorie**
Beschermen, versterken en beleefbaar maken van de kwaliteit van het landschap, cultuurhistorische waarden en natuurlijke karakteristieken van de leefomgeving
- **Gezondheid en veiligheid**
Zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving en het beperken van hinder
- **Natuur en recreatie**
Behouden en versterken van natuurwaarden en het ontwikkelen van voldoende, aantrekkelijk en beleefbaar groen en water, waar mensen met plezier recreëren
- **Ruimte en verstedelijking**
Zorgen voor een zorgvuldig ruimtegebruik en een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied
- **Wonen**
Bevorderen van de beschikbaarheid van voldoende passende woningen in een aantrekkelijke leefomgeving, aansluitend op de behoeften van verschillende doelgroepen
- **Bodem en ondergrond**
Zorgen voor een duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond
- **Cultuurparticipatie en bibliotheken**
Ondersteunen van cultuurparticipatie en bibliotheken
- **Klimaatadaptatie**
Bevorderen van een leefomgeving die de gevolgen van klimaatverandering en weersextremen kan opvangen
- **Zoetwater en drinkwater**
Duurzaam voorzien in de behoefte aan zoetwater en waarborgen van de beschikbaarheid van voldoende drinkwater
- **Bereikbaarheid**
Bevorderen van een goede en veilige bereikbaarheid, met een mobiliteitsnetwerk dat keuzevrijheid biedt en aansluit op de behoeften van reizigers en vervoerders
- **Regionale economie**
Versterken van een vitale, innovatieve en toekomstbestendige regionale economie
- **Energievoorziening**
Bevorderen van een betrouwbare, duurzame en efficiënte energievoorziening met een minimale uitstoot van broeikasgassen

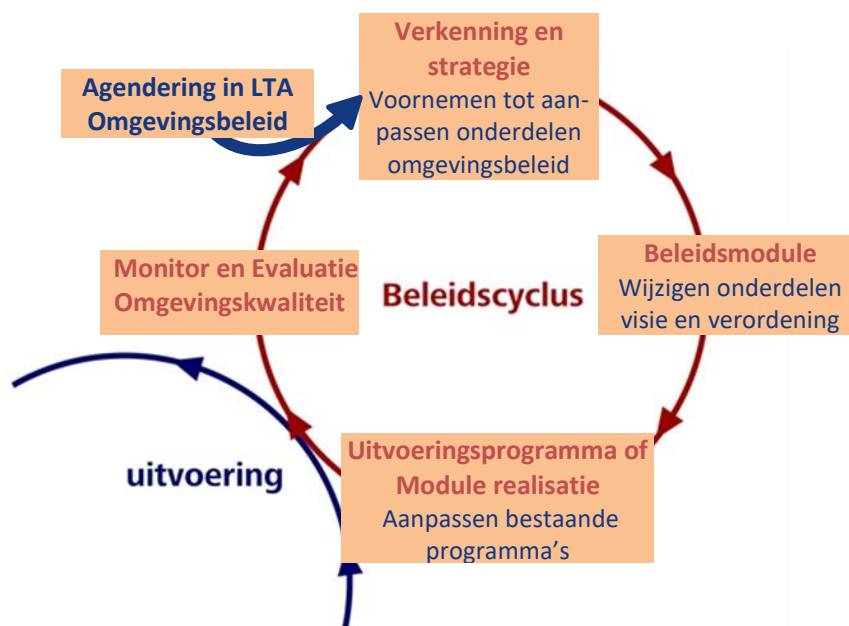
De beleidsuitwerkingen die horen bij deze opgaven zijn opgenomen in het onderdeel '**samenhangende beleidskeuzes**' van deze Omgevingsvisie en terug te vinden in de digitale [raadpleegomgeving](#).

Beleidscyclus, monitor en evaluatie Omgevingskwaliteit

Omgevingsbeleid is gericht op het voortdurend werken aan een goede omgevingskwaliteit. Uit de **leefomgevingstoets** kunnen we concluderen dat die omgevingskwaliteit in Zuid-Holland onder druk staat. De leefomgevingstoets is een basis voor verdere monitoring van de omgevingskwaliteit en de beleidseffecten hierop. De uitkomsten van de leefomgevingstoets en toekomstige monitoring zijn agenderend voor verdere beleidsvernieuwing. Daartoe implementeren we een beleidscyclus en ontwikkelen we een monitoringssystematiek.

In onderstaande figuur wordt de **beleidscyclus voor aanpassing van het omgevingsbeleid** weergegeven. We hanteren hierin een modulaire werkwijze, wat betekent dat niet het hele omgevingsbeleid in één keer wordt herzien maar dat onderdelen worden aangepast wanneer daar aanleiding toe is. Verkenningen en voornemens tot aanpassing worden geagendeerd door PS, op de Lange Termijn Agenda Omgevingsbeleid. De beleidscyclus omvat de volgende beslismomenten:

- Agenderen van een beleidsaanpassing en starten Verkenning;
- Voornemen tot aanpassen onderdelen van het omgevingsbeleid;
- Vaststellen beleidsmodule met wijzigingen voor onderdelen van de visie en/of verordening;
- Vaststellen uitvoeringsprogramma of module met wijzigingen in bestaande programma's;
- Bijsturen op basis van een integrale **Monitor en Evaluatie Omgevingskwaliteit**.

De beleidscyclus en de bijbehorende monitoringssystematiek worden in de periode tot invoering van de Omgevingswet verder ontwikkeld en geïmplementeerd als werkwijze voor provinciale beleidsontwikkeling. Om ervoor te zorgen dat we de effecten van onze beleidskeuzes goed kunnen monitoren, kiezen we voor indicatoren die aansluiten op de indeling van het beleid. Daarbij hanteren we de **twalf provinciale Opgaven Omgevingskwaliteit** als basis voor de monitor. De indicatoren uit het beoordelingskader van de leefomgevingstoets brengen we onder de noemer van deze opgaven.

De Monitor en Evaluatie Omgevingskwaliteit wordt zo ontwikkeld, dat dit instrument bijdraagt aan het inzicht in de bestaande en gewenste Omgevingskwaliteit in gebieden. We benutten deze informatie bij het maken van nieuwe beleidskeuzes en gebiedsspecifieke afwegingen. Op deze manier werken we verder aan de ontwikkeling van generiek én **gebiedsspecifiek provinciaal beleid**.

RUIMTELIJKE KWALITEIT

In Zuid-Holland, dat zich onderscheidt door het sterke contrast tussen een dynamische stedelijke omgeving en open deltalandschappen, is zorg voor de ruimtelijke kwaliteit in het bijzonder van belang. Ruimtelijke kwaliteit is het resultaat van goede ruimtelijke ordening: een evenwicht en samenspel van toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde. Ruimtelijke ontwikkelingen moeten niet alleen functioneel zijn, maar ook duurzaam houdbaar (of bewust tijdelijk) en in hun uiterlijke verschijning bijdragen aan de kwaliteit van de omgeving. Ruimtelijke kwaliteit is niet alleen een item voor deskundigen, maar ook onderwerp van een voortdurend maatschappelijk debat en gesprek. De provincie faciliteert dit debat en geeft richting en ruimte aan het verbeteren van ruimtelijke kwaliteit.

Verbeteren van ruimtelijke kwaliteit

De essentie van 'verbeteren van ruimtelijke kwaliteit' is dat initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen enerzijds inspelen op de aanwezige kwaliteiten in de omgeving (zeker als de omgeving hoge cultuurhistorische of identiteitsbepalende waarden vertegenwoordigt) en er anderzijds specifieke kwaliteiten aan toevoegen die te maken hebben met de samenleving van vandaag.

Ruimtelijke kwaliteit speelt op verschillende niveaus: veelal plekkegebonden, maar ook op het niveau van de gehele provincie. Nu de ruimtelijke ontwikkeling sterker wordt bepaald door maatschappelijke, veelal kleinschalige initiatieven, is een gedeeld beeld van de ruimtelijke kwaliteit op regionale schaal van belang. De provincie stelt met het handelingskader ruimtelijke kwaliteit spelregels vast die het bovenlokale, algemene belang borgen en heeft samen met partijen in de regio een kwaliteitsbeeld voor het betreffende gebied geformuleerd (de gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit). Binnen deze spelregels en met dit gedeelde kwaliteitsbeeld is er ruimte voor maatwerk om te komen tot de best mogelijke oplossing voor de gestelde opgave. In haar eigen projecten geeft de provincie ruimtelijke kwaliteit een centrale plek. Ze kiest voor een integrale benaderingswijze en het combineren van toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde vanaf de start van haar projecten.

De provincie beschikt al enige tijd over een kwaliteitskaart die de kwaliteitsambities van de provincie toont en in een geactualiseerde vorm onderdeel is van het omgevingsbeleid. De kwaliteitskaart staat met de bijbehorende uitwerking in richtpunten aan de basis van de gebiedsprofielen ruimtelijke kwaliteit, die een handreiking vormen voor het gebiedsspecifiek omgaan met ruimtelijke kwaliteit.

Kwaliteitskaart, richtpunten en gebiedsprofielen

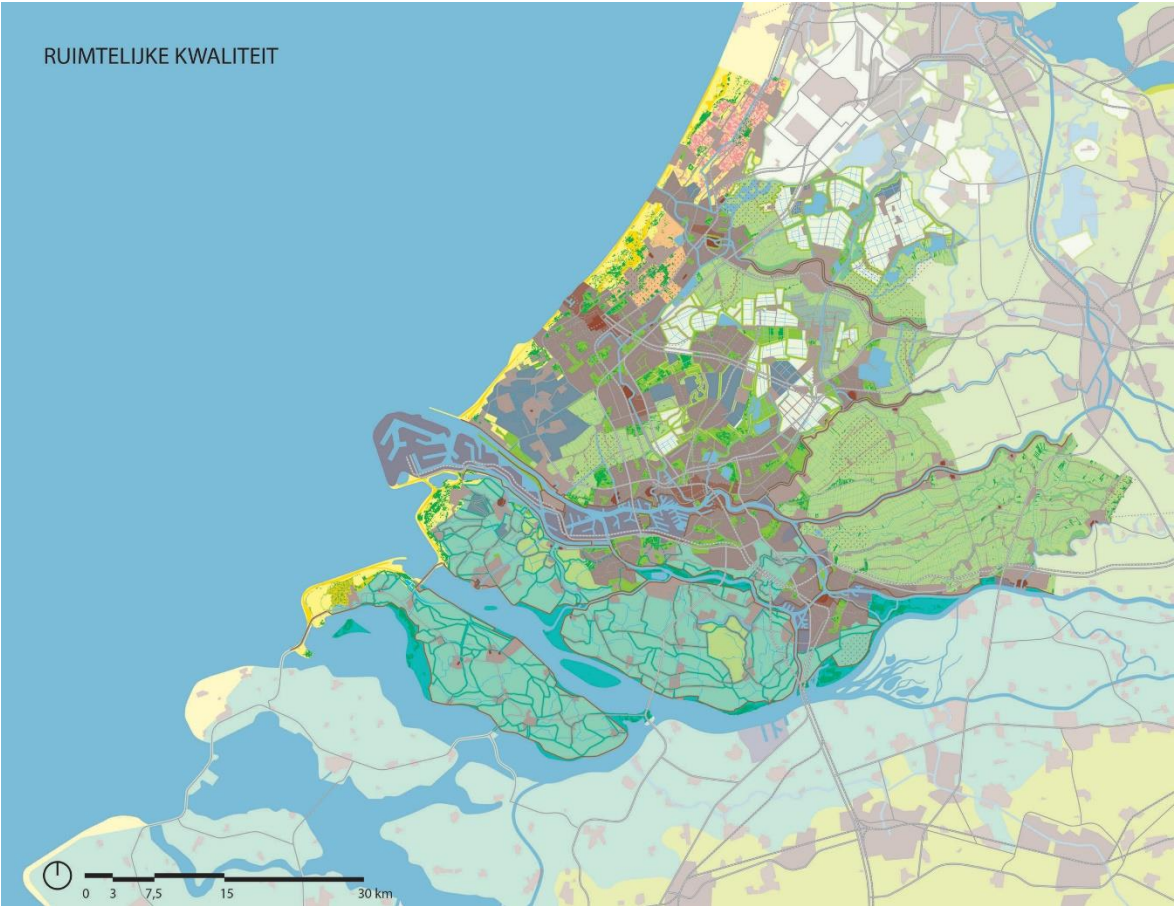
De provincie geeft richting en ruimte aan een optimale wisselwerking tussen ruimtelijke ontwikkelingen en omgevingskwaliteit. In de gehele provincie, zowel in het stedelijk gebied als in het landelijk gebied, beoogt het kwaliteitsbeleid een 'ja, mits-beleid': ruimtelijke ontwikkelingen zijn mogelijk, met behoud of versterking van de ruimtelijke kwaliteit (waarborg ruimtelijke kwaliteit).

Het ruimtelijk kwaliteitsbeleid bestaat uit een viertal kwaliteitskaarten, samengevat in één integrale kwaliteitskaart, bijbehorende richtpunten en een aantal bepalingen in de verordening ('handelingskader ruimtelijke kwaliteit'). Dit beleid maakt naar zijn aard meerdere uitleg mogelijk. Vanuit onze sturingsfilosofie is dit een kans en geen bedreiging. Gelet op het gezamenlijke belang is een gedeelde opvatting over de uitleg en interpretatie van het kwaliteitsbeleid per concreet gebied wenselijk. Daarmee ontstaat ruimte voor maatwerk. De kwaliteitskaart en de richtpunten geven richting aan de interpretatie van ruimtelijke kwaliteit.

De gebiedsprofielen, die gezamenlijk met decentrale overheden en andere partijen in de regio zijn opgesteld, spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van zo'n gedeelde opvatting. De gebiedsprofielen hebben de status van handreiking, maar nadrukkelijk niet de status van toetsingskader. Om te kunnen bepalen of een ontwikkeling past bij de gebiedskwaliteit, onderscheidt de provincie de kwaliteit van gebieden in categorieën en onderscheidt ze ruimtelijke ontwikkelingen naar hun mate van impact op de omgeving.

Naast het generieke kwaliteitsbeleid, dat geldt voor de gehele provincie, wordt een tweetal beschermingscategorieën onderscheiden, waar onder voorwaarden van ruimtelijke kwaliteit ook ontwikkelingen mogelijk zijn, maar waar vanwege de kwetsbaarheid of bijzonderheid extra voorwaarden van toepassing zijn.

De kwaliteitskaart

Legenda

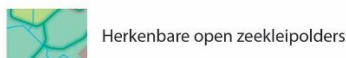
Kustlandschappen

Veenlandschappen

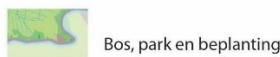
Deltalandschappen

Occupatie en netwerk

Beleving

<https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/ruimte/ruimtelijkekwaliteit/kwaliteitskaart/>

De inzet van de provincie is dat ruimtelijke ontwikkelingen bijdragen aan het behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit, zoals benoemd op de kwaliteitskaart en uitgewerkt in richtpunten. De kwaliteitskaart toont in vier lagen de gebiedskenmerken en kwaliteiten die de provincie belangrijk vindt. De vier lagen zijn samengevat in één kaartbeeld; de integrale kwaliteitskaart. Doel van de kaart is om nieuwe ontwikkelingen binnen de provincie op een logische en aantrekkelijke manier te verbinden aan een plek in Zuid-Holland. Betrokken partijen houden bij ruimtelijke ingrepen rekening met de gebruikswaarde, de toekomstwaarde en de belevingswaarde van een gebied. Het gaat daarbij onder andere om gebiedskenmerken zoals de aard en schaal, om duurzaam gebruik van de ondergrond, de versterking van de ruimtelijke opbouw en de inpassing in de bredere omgeving. De kaart geeft randvoorwaarden voor het maken van integrale afwegingen in het begin van het planproces. De randvoorwaarden zijn nader geconcretiseerd in zogeheten richtpunten. Richtpunten benoemen en beschrijven (generiek voor Zuid-Holland en gebiedsspecifiek) de bestaande kenmerken en waarden en de wijze waarop nieuwe, ruimtelijke ontwikkelingen hiermee rekening kunnen houden.

In de bijlage ruimtelijke kwaliteit zijn de vier kaartlagen afzonderlijk opgenomen, met de bijbehorende richtpunten. Het gaat om de volgende lagen:

- laag van de ondergrond
- laag van de cultuur- en natuurlandschappen
- laag van de stedelijke occupatie
- laag van de beleving

Laag van de ondergrond

De laag van de ondergrond gaat over de grondslag van de provincie en de natuurlijke (landschapsvormende) processen. Deze laag bestaat uit de bodem, de geomorfologische kenmerken en het water. Echt natuurlijke landschappen kent Zuid-Holland nauwelijks. Wel zijn de verschillen tussen de drie deltalandschappen nog steeds goed herkenbaar, ook in de ondergrond: het kustlandschap als complex van strand, duinen, strandwallen en strandvlakten, het veenlandschap als complex van (natte) veengronden, droogmakerijen en plassen, en het rivierdeltalandschap als complex van zeeleipolders, buitendijkse gronden en wateren van de delta. Ieder complex stelt zijn eigen eisen aan ontwikkelingen. Dit vraagt om een logische relatie tussen de ondergrond en het menselijk handelen. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt aandacht gevraagd voor (het gebruiken van) de bestaande bodem en het watersysteem, de natuurlijke dynamiek en landschapsvormende processen, met het oog op het versterken van de toekomstwaarde van de provincie. Die aandacht betaalt zich terug in een duurzaam, veerkrachtig en robuust Zuid-Holland. Binnen het watersysteem zijn de rivieren, zeearmen en andere watergangen belangrijke dragende structuren. Op onderdelen vraagt dit systeem om herstel van continuïteit of aandacht voor veiligheid. Water bepaalt in hoge mate de landschappelijke identiteit van Zuid-Holland. Het beleefbaar en toegankelijk maken van dit water vergroot de recreatieve gebruikswaarde.

Laag van de cultuur- en natuurlandschappen

In het buitengebied zijn agrarische landschappen en natuurlandschappen veelal beeldbepalend. Dicht bij de stad vinden we een grote diversiteit aan verschillende natuur- en cultuurlandschappen met bijbehorende (lint)bebouwing. Deze vormen de tweede laag. Ook in deze laag zijn de drie deltalandschappen terug te vinden: de zeeleipolders met omringende dijken in het rivierdeltalandschap, de bollenteelt en de landgoederen in het kustlandschap, en als derde het veenlandschap dat grotendeels is opgebouwd uit het uitgestrekte veenweidegebied met zijn langgerekte kavels en de droogmakerijen met hun kenmerkende rechthoekige structuur. Het zijn allemaal voorbeelden waarbij vanuit verschillende Ausgangssituaties en in verschillende periodes het land zo goed mogelijk is ingericht voor het landbouwkundig gebruik. Ook in de toekomst blijft het agrarisch gebruik een belangrijke drager voor de ruimtelijke kwaliteit in het buitengebied, en is er binnen de voorwaarden vanuit ruimtelijke kwaliteit ook ruimte voor andere (economische) activiteiten. De combinatie van gebruikswaarde en belevingswaarde staat hier centraal.

De duinen, de plassen en de buitendijkse gebieden in de delta zijn landschappen waar het natuurlijk karakter bepalend is. De diversiteit aan agrarische en natuurlijke landschapstypen is een belangrijke kracht van Zuid-Holland, maar spreekt niet vanzelf. Het overeind houden ervan vraagt zorg en aandacht. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt aandacht gevraagd voor de kenmerken en waarden van de verschillende landschapstypen in de provincie.

Laag van de stedelijke occupatie

Zuid-Holland is een dynamisch gebied met veel steden en dorpen. Ook de bebouwde ruimte en de wijze waarop deze is ontstaan en gegroeid zijn zichtbaar geënt op de drie deltalandschappen. Dit heeft geleid tot specifieke kwaliteiten (bijvoorbeeld Den Haag als herkenbare kuststad en Rotterdam als karakteristieke rivierstad). Het voortbouwen op de eigen identiteit van steden en dorpen, in relatie

tot het landschap, zorgt voor herkenbare en onderscheidende woon- en werkmilieus. Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt aandacht gevraagd voor het behouden of versterken van de identiteit en gebruikswaarde van stads- en dorpsgebied. Zo kunnen ontwikkelingen bijdragen aan versterking van levendige centra en interactiemilieus.

Ook het contrast tussen de dynamische stedelijke regio's en het tussengelegen luwe gebied is een belangrijke kwaliteit. Aan de stads- en dorpsranden zijn die contrasten het meest uitgesproken. Aan deze randen is nadrukkelijk aandacht nodig voor de doorgaande landschappelijke structuren, de recreatieve verbindingen tussen stad en land en het ontwerp en de inrichting van de stads- en dorpsrand zelf. De stedelijke groen- en waterstructuur vormt als het ware het haarvatenstelsel van het landschap in de stad. De verbindende en geleedende functie is een belangrijke kwaliteitsdrager. Steden en dorpen zijn verbonden met infrastructuur. Wegen en spoorlijnen vormen lijnen in stad en land die van invloed zijn op hun omgeving en andersom de beleving van de omgeving mogelijk maken. Goede inpassing van infrastructuur is een belangrijke kwaliteitsopgave.

Laag van de beleving

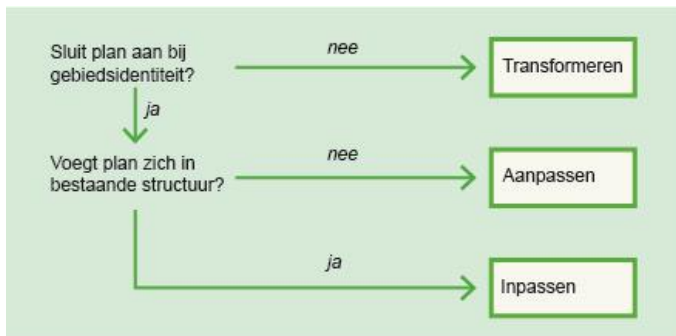
De vierde laag bestaat uit de beleving van Zuid-Holland. Deze laag omvat bijzondere plekken van cultuurhistorische waarde, maar gaat ook over de recreatieve kwaliteiten en de groenstructuur. Kwaliteiten als rust en openheid kunnen belangrijk zijn voor de beleving. Bijzondere plekken, zoals Kinderdijk of het schurvelingenlandschap, worden gekoesterd. Het zijn unieke stukjes landschap, die vertellen over de historie en ontwikkeling van Zuid-Holland. Recreatieterreinen liggen veelal op de overgang van de stedelijke dynamiek naar het luwe gebied daarbuiten. De kwaliteit van deze overgangen kan versterkt worden door het vergroten van de robuustheid, continuïteit, beleefbaarheid en aantrekkingskracht van zowel de recreatie- als de natuurgebieden. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt aandacht gevraagd voor behoud of versterking van de belevingswaarde van de betreffende plek.

Drie soorten ruimtelijke ontwikkeling

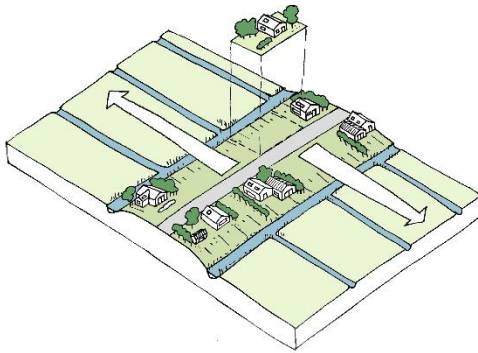
Om te kunnen bepalen of een ruimtelijke ontwikkeling passend is, is vooral de ruimtelijke impact van belang. Daarbij hanteert de provincie met het oog op de wisselwerking tussen gebiedskwaliteiten en ontwikkelingen de volgende uitgangspunten:

- De aard en schaal van een gebied bepalen of een ontwikkeling in meer of mindere mate passend is. In een agrarisch gebied passen stedelijke functies als woonwijken of bedrijventerreinen niet bij de aard en zijn daarmee gebiedsvreemd. De schaal van een gebied ('korrelgrootte') bepaalt of een ontwikkeling al dan niet past bij die schaal. Het 'laadvermogen' van een coulisselandschap is immers anders dan dat van een open veenweidepolder.
- Een ontwikkeling die past bij de schaal en aard van een gebied heeft in beginsel weinig ruimtelijke impact op gebiedskwaliteiten en vraagt daarom weinig tot geen provinciale betrokkenheid.
- Hoe meer een ontwikkeling afwijkt van de aard en schaal van een gebied, des te groter is in beginsel de ruimtelijke impact van nieuwe ontwikkelingen en des te eerder raken ze provinciale doelen of belangen.
- Dit geldt eveneens naarmate de kwaliteit van een gebied bijzonderder of kwetsbaarder is.

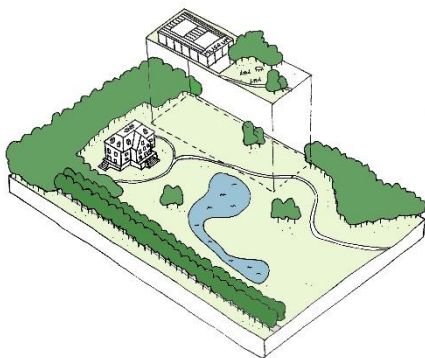
De gebiedsprofilen ruimtelijke kwaliteit bieden handvatten om te bepalen hoe groot de ruimtelijke impact in specifieke gevallen is. In dit licht wordt onderscheid gemaakt in drie soorten ontwikkeling: inpassing, aanpassing en transformatie.

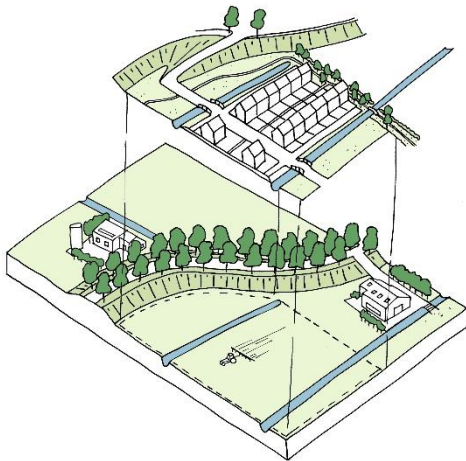
1. *Inpassing*. Dit betreft een ontwikkeling die sterk aansluit bij de bestaande identiteit en structuur van het landschap, dorp of stad. De ontwikkeling is gebiedseigen, passend bij de schaal en aard van het landschap. Een voorbeeld hiervan is de uitbreiding van een agrarisch bedrijf in het buitengebied, een toevoeging van een woning in een lint of de opknapping van een woonbuurt. Bij inpassing veranderen bestaande structuren en kwaliteiten niet tot nauwelijks. De rol van de provincie is hier in principe beperkt, behalve in gebieden met bijzondere kwaliteit. Uitgangspunt is dat bij inpassing een ontwikkeling volledig past binnen de relevante richtpunten.

2. *Aanpassing*. Dit betreft een ontwikkeling die aansluit bij de huidige identiteit van een gebied, maar op structuurniveau wijzigingen of aanvullingen voorziet, zoals bij de aanleg of verbreding van een provinciale weg, een beperkt aantal nieuwe woningen in het buitengebied, een nieuw landgoed. Aanpassing is sterk gericht op het vergroten van de gebruikswaarde van een gebied. Bewoners en gebruikers uit de bestaande omgeving merken duidelijk de invloed van de nieuwe ontwikkeling. De rol van de provincie zal zich, afhankelijk van het type gebied en het type ontwikkeling, vooral richten op het toewerken naar een kwalitatief zo gunstig mogelijk resultaat. Ontwerptimalisaties, inpassingsmaatregelen of aanvullende ruimtelijke maatregelen zijn nodig om de ruimtelijke kwaliteit te behouden of te verbeteren.

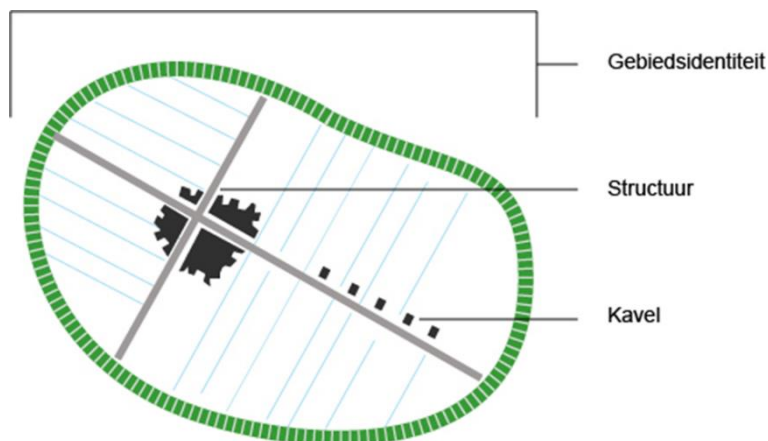
3. *Transformatie.* Bij transformatie gaat het om een verandering van een gebied van dusdanige aard en omvang dat een nieuw landschap of stedelijk gebied ontstaat. Er ontstaat een nieuwe toekomst voor het gebied, een nieuwe gebiedsidentiteit, gebaseerd op nieuwe kwaliteiten, structuren en kenmerken. De impact van deze plannen op een gebied is enorm. Dit is bijvoorbeeld het geval bij uitleglocaties voor woningbouw en bedrijventerrein of de aanleg van grootschalige recreatiegebieden. Transformatie trekt nieuwe gebruikers aan en huidige gebruikers zullen in sommige gevallen uit het gebied verdwijnen. Bij transformatieopgaven is de rol van de provincie groot omdat bijna altijd een provinciaal doel of belang in het geding is. De betrokkenheid van de provincie zal gericht zijn op een actieve behartiging van die doelen en op een kwalitatief zo goed mogelijk resultaat. Gelet op de verandering van het gebied is het reëel om aan te nemen dat niet aan alle richtpunten kan worden voldaan, maar dat door middel van een nieuw integraal ontwerp er een nieuwe ruimtelijke kwaliteit ontstaat. In de meest verregaande vorm van transformatie is van de huidige identiteit niets meer zichtbaar. In alle gevallen is het belangrijk om aansluiting te zoeken bij structuren en patronen aan de rand van de omgeving, bijvoorbeeld een bosrand, waterloop of woonlint. Ook hierbij kunnen ontwerptimalisaties, inpassingsmaatregelen of aanvullende ruimtelijke maatregelen nodig zijn om de ruimtelijke kwaliteit te behouden of te verbeteren.

Gebiedsidentiteit. Dit is de aard of karakteristiek van een gebied dat is ontstaan in de loop der jaren. In die tijd zijn gemeenschappelijke kernwaarden in het gebied ontstaan die gekoppeld zijn aan gebruik en de verschijningsvorm. De gebiedsidentiteit van een plek is verbonden met de mensen die er wonen, werken en er zich thuis voelen. Ingrijpen in een gebiedsidentiteit is daarom zeer wezenlijk: het is een breuk in de tijdslijn, een verandering van koers die al jaren wordt gevaren. Vaak leidt een verandering van de gebiedsidentiteit tot de introductie van nieuwe gebruikers. Een gebiedsidentiteit is meestal van grote omvang. De samenhang tussen de onderdelen maakt de identiteit van een gebied. Bijvoorbeeld de wijze waarop straten en pleinen zijn ingericht, worden gebruikt en beleefd. Maar ook hoe het watersysteem onderdeel uitmaakt van het karakter van het gebied en tegelijkertijd functioneel voorziet in een goede ontwatering. Harde grenzen heeft de gebiedsidentiteit zelden.

Structuur. Het begrip structuur gaat over de samenhangende ruimtelijke elementen die in het gebied aanwezig zijn die het gebruik van functies in het gebied mogelijk maken. Wellicht het meest tot de verbeelding sprekende voorbeeld is de verkeersstructuur. Het is een manier waarop het verkeer is geregeld, waarbij de bereikbaarheid, maar ook de leefbaarheid van de omgeving wordt gegarandeerd. Andere vormen van structuren zijn bijvoorbeeld waterstructuren - hoe houden we een typisch Zuid-Hollands landschap in stand en zorgen we er tegelijk voor dat we allemaal droge voeten houden -. Een actueel vraagstuk gaat over hoe, in welke structuur we onze energie organiseren. Structuren zijn dan ook niet per definitie heel erg zichtbaar en beleefbaar, soms kan een ondergrondse structuur van kabels en leidingen ruimtelijk vergaande consequenties hebben. In andere situaties zijn structuren juist wel zichtbaar en dragen zij door hun verschijningsvorm juist bij aan ruimtelijke kwaliteit; denk maar aan in onbruik geraakte dijken als onderdeel van de identiteit van een landschap. Het opnieuw betekenis geven van dergelijke ruimtelijke elementen, in het voorbeeld van de oude dijk door de aanleg van een fietspad op de dijk, is een mooi voorbeeld waarin beleving, gebruik en (nieuwe) toekomst met elkaar samen gaan.

Door een structuuringreep kan een gebiedsidentiteit sterker worden. Denk maar aan versterking van landschappelijke structuren door aanleg van houtwallen, laanbeplanting of vernatting. Hierdoor komen kwaliteiten van het oorspronkelijke landschap weer tot hun recht.

Kavel. In tegenstelling tot gebiedsidentiteit en structuur is een kavel vaak een relatief klein, aaneengesloten stuk grond dat één bepaalde vorm van gebruik kent. Ruimtelijke ontwikkelingen op een kavel kunnen geheel in lijn met de bestaande situatie en bestaande kwaliteit liggen. In dat geval zijn de consequenties van de ingreep nauwelijks van invloed op de ruimtelijke kwaliteit van kavel en omgeving. Er zijn ook ontwikkelingen denkbaar waarbij de consequenties het kavel overstijgen. De plaatsing van een bedrijf op een kavel in een woonlint heeft niet alleen vanuit vorm en beleving invloed op de ruimtelijke kwaliteit van het lint. Vanuit het gebruik is de impact mogelijk groot door de komst van vrachtverkeer in het woonlint. Ook bij een opschaling van een activiteit kan de impact op een kavel groot zijn. Op dat moment treedt er een schaalsprong op van kavel naar structuur, of zelfs gebiedsidentiteit.

BELEIDSKEUZES

OVERZICHT SAMENHANGENDE BELEIDSKEUZES

Toelichting opgave:	Samenhangende beleidskeuzes
<i>Beschermen, versterken en beleefbaar maken van de kwaliteit van het landschap, cultuurhistorische waarden en natuurlijke karakteristieken van de leefomgeving</i>	
<p>Deze opgave betreft de zorg voor een goede ruimtelijke kwaliteit: een evenwicht en samenspel van toekomstwaarde, gebruikswaarde en belevingswaarde. Hiertoe behoort ook het beschermen van de Zuid-Hollandse cultuur- en natuurlandschappen en het cultureel erfgoed.</p>	<ul style="list-style-type: none">▪ Behouden en versterken werelderfgoed▪ Completering Natuurnetwerk Nederland inclusief ecologische verbindingen▪ Groene buffers▪ Behoud en versterking ruimtelijke kwaliteit▪ Behouden en versterken landschappen▪ Vergroting draagvlak archeologie▪ Behouden en verbeteren kroonjuwelen cultureel erfgoed▪ Bescherming en bewaren archeologische waarden▪ Garanderen in voldoende mate van windvang en zicht op historische windmolens▪ Restaureren, onderhouden en laten draaien van historische windmolens▪ Instandhouden en verbeteren landgoed-, en kasteelbiotopen▪ Erfgoedlijnen ontwikkelen en beleefbaar maken▪ Restaureren en herbestemmen van monumenten▪ Duurzame groei van het toerisme in Zuid-Holland▪ Agrarische bebouwing en bedrijfsvoering▪ Recreatiewoningen▪ Grootschalige recreatieve ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied▪ Stedelijke ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied
<i>Behouden en versterken van natuurwaarden en het ontwikkelen van voldoende, aantrekkelijk en beleefbaar groen en water, waar mensen met plezier recreëren</i>	
<p>Een gezonde natuur, aantrekkelijke groenblauwe structuren en beleefbaar water en groen dragen bij aan een goede kwaliteit van de leefomgeving. Onderdeel van deze opgave is de zorg voor een vitaal en samenhangend stelsel van natuurgebieden.</p>	<ul style="list-style-type: none">▪ <i>Behoud en versterking biodiversiteit (in ontwikkeling)</i>▪ Versterking groenblauwe structuur▪ Groen vrijwilligerswerk▪ Completering Natuurnetwerk Nederland inclusief ecologische verbindingen▪ <i>Programma Stikstof (in ontwikkeling)</i>▪ <i>Binnenstedelijk groen (in ontwikkeling)</i>▪ <i>Recreatie en groenbeleving (in ontwikkeling)</i>▪ Beheer recreatievoorzieningen: gebieden en netwerken▪ Faunabeleid▪ Groene buffers

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Waterkwaliteit oppervlaktewater ▪ Veilige en goede zwemwaterlocaties ▪ Verduurzaming landbouw- en voedselketen ▪ <i>Gezonde leefomgeving (in ontwikkeling)</i>
<p><i>Versterken van een vitale, innovatieve en toekomstbestendige regionale economie</i></p>	
<p>Deze opgave gaat over het versterken van Zuid-Holland als economische topregio. Onderdeel hiervan zijn het versterken van de kennisinfrastructuur en innovatiekracht, het stimuleren van groei en vernieuwing van het bedrijfsleven en het vormgeven van een transitie naar een duurzame en digitale economie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Toekomstbestendige en duurzame Greenports ▪ Verduurzaming landbouw- en voedselketen ▪ Concentratie detailhandel ▪ Toekomstbestendige bedrijventerreinen die de vitaliteit van het bedrijfsleven versterken ▪ <i>Juiste kantoor op de juiste plek (in ontwikkeling)</i> ▪ Circulair Zuid-Holland ▪ Duurzame groei van het toerisme in Zuid-Holland ▪ De provincie Zuid Holland draagt bij aan het behoud van de wereldpositie die de Rotterdamse haven bezit. ▪ Een uitstekend ecosysteem voor innovatie en ondernemerschap bevorderen ▪ Reductie energieverbruik en CO2 emissie van de industrie ▪ Efficiënte en duurzame afhandeling van goederenvervoer ▪ Luchthaven Rotterdam The Hague Airport
<p><i>Bevorderen van een betrouwbare, duurzame en efficiënte energievoorziening met een minimale uitstoot van broeikasgassen</i></p>	
<p>De provincie heeft belang bij een betrouwbare energievoorziening in Zuid-Holland, nu en in de toekomst. De provincie bevordert dit door het stimuleren van een efficiënt energiegebruik vanuit duurzame energiebronnen, met een minimale uitstoot van CO₂. Onderdeel van deze opgave is de beschikbaarheid van voldoende ruimte voor duurzame energiebronnen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Energietransitie ▪ Reductie energieverbruik en CO2 emissie van de industrie ▪ Bovenregionaal warmtenetwerk ▪ Windenergie op land ▪ Energieinfrastructuur: transport, opslag en balancering ▪ Zonne-energie ▪ Energietransitie in de gebouwde omgeving ▪ Energietransitie in mobiliteit ▪ Circulair Zuid-Holland
<p><i>Zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving en het beperken van hinder</i></p>	
<p>De provincie bevordert een gezonde leefomgeving voor mens en natuur, als onderdeel van een optimale leefomgevingskwaliteit. Deze opgave betreft onder meer de zorg voor een goede milieukwaliteit en het beperken van schade en overlast, die de provincie oppakt vanuit haar wettelijke taken.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Externe Veiligheid (omgevingsveiligheid) ▪ Luchtkwaliteit ▪ Geluidhinder ▪ <i>Gezonde leefomgeving (in ontwikkeling)</i> ▪ Geurhinder ▪ Faunabeleid ▪ Ontwikkelingen en hinder Luchthaven Schiphol ▪ Recreatieve, commerciële en bedrijfsgebonden luchtvaart ▪ Nazorg stortplaatsen ▪ Bodemverontreiniging

Bevorderen van een leefomgeving die de gevolgen van klimaatverandering en weersextremen kan opvangen

Een goede kwaliteit van de leefomgeving betekent ook dat deze veranderingen in het klimaat en weersextremen kan opvangen. De provinciale opgave betreft het anticiperen op een stijgende zeespiegel en op een toename van droogte, hitte en wateroverlast. De bodemdaling in de provincie versterkt de effecten van klimaatverandering en is daarom verbonden met deze opgave.

- **Duurzame waterveiligheid**
- **Versterking groenblauwe structuur**
- **Binnenstedelijk groen (in ontwikkeling)**
- **Verstandig omgaan met (de gevolgen van) bodemdaling in de slappe veen- en/of kleigebieden (in ontwikkeling)**

Duurzaam voorzien in de behoefte aan zoetwater en waarborgen van de beschikbaarheid van voldoende drinkwater

Deze opgave betreft de zorg voor voldoende zoetwater en een efficiënt gebruik hiervan voor verschillende gebruiksfuncties. Onderdeel hiervan is het anticiperen op veranderingen in de kwaliteit en beschikbaarheid van zoetwater. Daarnaast betreft de opgave de bescherming van bronnen voor drinkwaterproductie.

- **Grondwaterkwaliteit en -kwantiteit**
- **Waterkwaliteit oppervlaktewater**
- **Zoetwatervoorziening**
- **Drinkwatervoorziening**

Zorgen voor een duurzaam, veilig en efficiënt gebruik van bodem en ondergrond

Deze opgave betreft de zorg voor een goede kwaliteit van bodem en ondergrond, passend bij de gewenste ruimtelijke ontwikkeling. Hierbij gaat het om het optimaliseren van de balans tussen het gebruik en de bescherming van de ondergrond.

- **Optimaal benutten en beschermen van bodem en ondergrond**
- **Nazorg stortplaatsen**
- **Verstandig omgaan met (de gevolgen van) bodemdaling in de slappe veen- en/of kleigebieden (in ontwikkeling)**
- **Bodemverontreiniging**
- **Grondwaterkwaliteit en -kwantiteit**
- **Zoetwatervoorziening**

Bevorderen van de beschikbaarheid van voldoende passende woningen in een aantrekkelijke leefomgeving, aansluitend op de behoeften van verschillende doelgroepen

Deze opgave is erop gericht dat de woonbehoeften van verschillende doelgroepen kunnen worden gerealiseerd, zowel wat betreft de beschikbaarheid van passende woningen als de aantrekkelijkheid van de woon- en leefomgeving.

- **Flexwonen**
- **Verstedelijking en wonen (in ontwikkeling)**
- **Arbeidsmigranten**
- **Toezicht op de Huisvestingswet 2014**

Bevorderen van een goede en veilige bereikbaarheid, met een mobiliteitsnetwerk dat keuzevrijheid biedt en aansluit op de behoeften van reizigers en vervoerders

Deze opgave gaat over de zorg voor een optimale bereikbaarheid voor reizigers en vervoerders, door goed met elkaar verbonden en betrouwbare (inter)regionale netwerken. De behoeften van de mobiliteitsgebruiker staan hierbij centraal, met keuzevrijheid voor verschillende mogelijkheden van vervoer. Het bevorderen van een goede verbinding met de (inter)nationale netwerken is onderdeel van deze opgave.

- **Efficiënte en duurzame afhandeling van goederenvervoer**
- **Adequaat aanbod openbaar vervoer**
- **Energietransitie in mobiliteit**
- **Compleet mobiliteitsnetwerk**
- **Verbeterd en optimaal benut netwerk infrastructuur**
- **Provinciale infrastructuur op orde**
- **Luchthaven Rotterdam The Hague Airport**
- **Ontwikkelingen en hinder Luchthaven Schiphol**
- **Recreatieve, commerciële en bedrijfsgebonden luchtvaart**
- **Knooppunten en stedelijke centra**
- **Concentratie (boven)regionale (centrum)voorzieningen**

Zorgen voor een zorgvuldig ruimtegebruik en een compact, samenhangend en kwalitatief hoogwaardig bebouwd gebied

Deze opgave betreft de zorg voor een goede ruimtelijke ontwikkeling, binnen en buiten bestaand stads- en dorpsgebied. Onderdeel van deze opgave is het bevorderen van een optimaal gebruik van de binnenstedelijke ruimte.

- **Agrarische bebouwing en bedrijfsvoering**
- **Recreatiewoningen**
- **Grootschalige recreatieve ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied**
- **Stedelijke ontwikkelingen buiten bestaand stads- en dorpsgebied.**
- **Knooppunten en stedelijke centra**
- **Concentratie (boven)regionale (centrum)voorzieningen**
- **Stedelijke ontwikkelingen binnen bestaand stads- en dorpsgebied**
- **Behoud en versterking ruimtelijke kwaliteit**
- **Verstedelijking en wonen (in ontwikkeling)**
- **Compleet mobiliteitsnetwerk**
- **Verbeterd en optimaal benut netwerk infrastructuur**
- **Concentratie detailhandel**
- **Toekomstbestendige bedrijventerreinen die de vitaliteit van het bedrijfsleven versterken**
- **Juiste kantoor op de juiste plek (in ontwikkeling)**
- **Optimaal benutten en beschermen van bodem en ondergrond**

Ondersteunen van cultuurparticipatie en bibliotheken

Deze opgave betreft het ondersteunen van gemeenten bij hun taak voor cultuurparticipatie en het ondersteunen van de bibliotheken in Zuid-Holland.

- **Ondersteunen van bibliotheken en het bibliothekennetwerk in Zuid-Holland (Wsob)**
- **Ondersteunen van Cultuurparticipatie**

BELEIDSKEUZES

Bestaand beleid

Hierna volgen pdf's van de **bestaande beleidskeuzes**, op alfabetische volgorde. Deze beleidskeuzes zijn opgenomen in de database en digitaal toegankelijk via de raadpleegomgeving (<http://omgevingsbeleidpzh.mendixcloud.com>).

De in het voorgaande overzicht *rood gemarkeerde beleidskeuzes* worden na separate vaststelling van de modules 'Rijke Groenblauwe Leefomgeving' en 'Kantoren, Wonen & Verstedelijking' onderdeel van de Omgevingsvisie.